

ACTA

LITTERARUM AC SCIENTIARUM REG. UNIVERSITATIS HUNG. FRANCISCO-IOSEPHINAE

Sectio JURIDICO-POLITICA

Tom. X. Fasc. 5.

Redigunt: ST. EREKY et EDM. POLNER

A KORMÁNYZÓI JOGKÖR REFORMJA

IRTA

CSEKEY ISTVÁN

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM ÉS A ROTHERMERE-ALAP
TÁMOGATÁSÁVAL KIADJA

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
BARÁTAINAK EGYESÜLETE

S Z E G E D

1937

Bevezetés

„Il n'y a que le provisoire
qui dure“.

Valóban váratlan visszhangja támadt annak a még 1936 májusában megírt, igénytelen cikkünknek, amely „A kormányzói jogkör kiterjesztése“ címmel a *Magyar Szemle* ez év januári számában megjelent.¹ Főoka talán az volt, hogy a kérdés súrolta az aktuális politika horizontját. Az is hozzájárulhatott, hogy közjogi kérdésekről lévén szó, a magyar emberben szinte önként feltámad a vitatkozó kedv. Hisz olyanok is hozzászóltak a felvetett kérdésekhez, akik rendszeresen nem foglalkoznak alkotmányjogi problémákkal. Megnyugtató reánk nézve, hogy az államtan és az alkotmányjog művelői gondolkodásra serkentőnek és a köz szempontjából jó szolgálatú tettek minősítették, hogy „a történelmi közjogász helyes ösztönével“² nyúltunk a bonyolult kérdések mélyére s kellő időben nyomatékosan irányítottuk azokra a félszepségekre és ellentmondásokra a figyelmet, amelyeket a mai közjogi provizórium magában rejt és egyre inkább állandósítani látszik.

Bizonyos, hogy a közjogászok egykori országában újabban szinte meglepő közöny nyilatkozik meg az alkotmányjog kérdéseivel szemben. Talán hozzájárulnak létünk nagy külső és belső problémái, az állandóan szőnyegen forgó világnézleti harcok és gazdasági bajok, hogy úgyszólván egészen háttérbe szorultak a csaknem fél emberöltő óta függőben lévő alkotmányjogi kérdések. Tárgyalásukat nehezzé teszi a körülöttük könnyen fellángoló politikai szenvedély, amely gátolja a tiszt-

¹ XXIX. k., 1. sz. 5—16. l.

² Így OTTLIK LÁSZLÓ, A kormányzói intézmény reformja. (*Magyar Szemle* XXIX. k., 1937, 3. sz. 215. l.)

tárlatást és gyakran a legtárgyilagosabb érveket is a pártpolitika egyoldalú szemszögéből ítéli meg. Tanulmányunkat is több oldalról az a sors érte, hogy olyan politikai tendenciákat magyaráztak bele, amelyektől nemhogy távol állott, de — ha már politikumról van szó — épen az ellenkező irányzatot kívánta szolgálni. E mellett a vitába szállók java része egészen a felszínen maradt. Figyelmen kívül hagyta, hogy milyen történelmi, alkotmányjogi és jogelméleti töprengések hatották át tanulmányunkat. Nem követtek bennünket abban a törekvésünkben, hogy a kérdést a maga alapjaiban és lényegében ragadjuk meg és csak azoknak a konkrét javaslatoknak a bírálatába mentek bele, amelyeket egyes napilapok is átvettek. Pedig tanulmányunknak épen a történelmi, jogi és elméleti megokolás volt a főcélja. A konkrét javaslatok akár el is maradhattak volna. Törvényhozási szabályozás előkészítéséről lévén szó, ez nem is lehetett feladatunk. Ámde kinek legyen a hivatása, ha nem az alkotmányjogásznak, hogy ilyen nagyhorderejű kérdésekben konkrétan is kinyilatkoztassa elgondolásait.

A következőkben mindenekelőtt bő kivonatban ismertetni kívánjuk annak a tanulmányunknak a tartalmát, amely a kormányzói jogkör reformja tárgyában az egész tudományos és politikai vitát megindította. Ezután pedig külön fejezetben kívánjuk megtenni észrevételeinket azokra a bírálatokra és ellenvetésekre, amelyek eredeti elgondolásainkkal szemben elhangzottak.

Mielőtt azonban rátérnénk tárgyunkra, szükségesnek tartjuk egy félreértésnek eloszlatását.

1920 február 29-én hirdették ki „az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről” szóló 1920:I. tc.-et az Országos Törvénytárban. Néhány nap múlva, március 5-én vezércikket tettünk közzé az Új Nemzedékben „A kormányzó jogkörének kiterjesztése” címmel. Majd „A kormányzó és jogköre” című tanulmányunkban, amely a Magyar Jogi Szemle 1920 májusi számában jelent meg,³ nyolc pontban foglaltuk össze a kormányzói jogkör kiterjesztésére vonatkozó javaslatainkat.⁴ Ti-

³ I. évf., 5. sz. 257—265. l.

⁴ 261. s. k. l.

zenkét év múlva GÁBOR, GYULA ezeket majd mind magáévá tette.⁵ Jelenlegi javaslatainkban tehát nem mi indultunk GÁBOR nyomán, hanem épen ellenkezőleg. Akik ezt a mostani vitában figyelmen kívül hagyták, tévedtek.⁶ Egyetlen ötletet vettünk csupán GÁBORTól, a „fejedelem” címet. De ezt sem soroztuk konkrét javaslataink közé, hanem mindössze megfontolandónak jelentettük ki.

Mielőtt a kormányzói jogkör kiterjesztéséről írt tanulmányunk ismertetésébe foglalnánk, a kérdés könnyebb megértése céljából szükséges még a következőket előrebocsátani.

Az 1918 októberi és 1919 márciusi államcsínyek után az alkotmányosság helyreállításának legkimagaslóbb kérdése volt a gyakorlásában megzavart államfői hatalomkör rendezése. Miután a király 1918 november 13-án Eckartsauban kelt nyilatkozatában az államügyek vitelében való minden részvételtől lemondott és azóta állandóan az ország területén kívül tartózkodott a nélkül, hogy a királyi hatalmat tényleg gyakorolta volna: szükségessé vált a gondoskodás az államfői hatalom ideiglenes ellátásáról.

Az 1920 február 16-ára a legszélesebb általános, titkos választójog alapján összehívott nemzetgyűlés a tőle alkotott 1920: I. tc.-ben önmagát jelentette ki a szuverénitás kizárólagos törvényes képviselőjének és kimondotta, hogy a törvényhozó hatalmat egyedül, tehát az államfő közreműködése nélkül, gyakorolja. Azt is kijelentette, hogy addig, amíg az államfői hatalom gyakorlását véglegesen rendezi, s ennek alapján az államfő tisztét tényleg átveszi, az államfői teendők ideiglenes ellátására a magyar állampolgárok közül titkos szavazással kormányzót választ.

A kormányzót a nemzetgyűlés az 1920: I. tc. alapján általában a királyi hatalomban foglalt jogok alkotmányos gyakor-

⁵ GÁBOR GYULA, A kormányzói méltóság a magyar alkotmányjogban. Budapest, [1932], 187. s. k. l.

⁶ Így EGYED ISTVÁN, Alkotmányjogi reformok. (Magyar Jogi Szemle XVIII. évf., 1937, 3. sz. 106. s. k. l.) Megjelent különnyomatban is ily címmel: Tanulmányok a kormányzói jogkör kiterjesztéséről. Írták: TOMCSÁNYI MÓRIC, POLNER ÖDÖN, EGYED ISTVÁN és ANGYAL PÁL. Budapest, 1937. — Ugyanilyen tévesek ZSEDÉNYI BÉLA hasonló megállapításai: A kormányzói jogkör kiterjesztése. (Miskolci Jogászélet Könyvtára új sorozat 21. sz.) Miskolc, 1937, 14. s. k. l.

lásával ruházta fel. Egyúttal azonban taxative felsorolta azokat a koronás királyt megillető jogokat, amelyeknek gyakorlásából a kormányzót kizárta. Így kimondotta, hogy a nemzetgyűlés által alkotott törvények szentesítés alá nem esnek, azokat a kormányzó legkésőbb hatvan napon belül kihirdetési záradékkal és aláírásával látja el. A kihirdetés elrendelése előtt azonban indokainak közlésével a törvényt újabb megfontolás végett egy ízben visszaküldheti a nemzetgyűlésnek. Ha ez azonban változatlanul fenntartja, a kormányzó azt tizenöt napon belül kihirdetni köteles.

A kormányzónak a nemzetgyűlés (országgyűlés) körüli jogait az 1920:I. tc. igen szűkkeblűen állapította meg, de aztán az 1920:XVII., majd később az 1933:XXIII. tc. idevonatkozó jogkörét a koronás királyéval tette egyenlővé.

Az országgyűlés felsőházáról szóló 1926:XXII. tc. 47. §-a szerint pedig, ameddig az államfői tevékeniséget az 1920:I. tc. értelmében a kormányzó látja el, az országgyűlés a nemzetgyűlés jogállását tölti be, és a kormányzó jogköre az országgyűléssel szemben ugyanaz marad, mint amely őt az 1920:I. és XVII. tc.-ek értelmében a nemzetgyűléssel szemben megilleti.

Ma tehát a különbség a koronás király és a kormányzó jogköre között az 1920:I. tc. felsorolása és az azóta bekövetkezett reformok alapján a következőkben nyilvánul:

1. a törvényszentesítés jogát nem gyakorolja;
2. a hadüzenet és a békekötés joga csak az országgyűlés előzetes hozzájárulása mellett illeti meg;
3. nemességet nem adományozhat;
4. a főkegyúri jogot nem gyakorolhatja;
5. általános kegyelmezési joga korlátozott;
6. felelősségre vonható;
7. mint ideiglenes államfőt a „kormányzó” megjelölés és a „főméltóságú” cím illeti meg.

Ebből a felsorolásból kitűnik, hogy 1920 óta alkotott törvényeink a kormányzót csak elvileg ruházták fel a királyi jogkörben foglalt jogok alkotmányos gyakorlásával. Valóságban azonban a kormányzó jogkörét, jóllehet többször történt annak újabb és újabb kiterjesztése, még a meg nem koronázott király jogkörénél is szűkebbre szabták. Viszont olyan korlátozásokat is létesítettek, amelyek a megkoronázott királyra is

fennállhatnak. Így azt, hogy a hadüzenet és a békekötés joga a kormányzót csak az országgyűlés előzetes hozzájárulása mellett illeti meg. Miután a törvénynek ezt a korlátozását, valamint azt, hogy a miniszterek megkegyelmezését a törvényhozásnak tartotta fenn, helyesnek tartjuk, így megítélésünk szerint csak a felsorolt többi pont tekintetében lehetne szó a kormányzói jogkör reformjáról.

Ezeknek az előrebocsátása után rátérünk most már a Magyar Szemle 1937 január 1-ei számában megjelent tanulmányunk ismertetésére.

A kormányzói jogkör kiterjesztése

Amikor a nemzetgyűlés az 1920:I. tc.-ben megállapította, „hogy a királyi hatalom gyakorlása 1918. évi november hó 13. napján megszűnt“ és „az államfői teendők ideiglenes ellátására“ kormányzót rendelt, továbbá, amikor az úgynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek mindennemű rendelkezését, a néphatározatokat és néptörvényeket érvénytelenítette: ezzel burkoltan azt fejezte ki, hogy királyság voltunk és az is maradunk. Sokkal helyesebb lett volna, ha a törvény félreérthetetlenül és szabatosan megállapítja az államformát.

Az az államforma ugyanis, amelyben még ma is vergődünk, jogilag meg sem határozható, hanem legfeljebb körülírható ily módon: tartalmában a királyság felé törekvő, de a köztársaság formáival erőiesen szakítani nem tudó államforma.⁷ MERKL ADOLF bécsi professzor szerint pedig semmi kétség sem fér hozzá, hogy Magyarország mai államformája „royalistaszínezetű arisztokratikus köztársaság.“⁸

Bizonyos, hogy amikor a nemzetgyűlés az 1920:I. tc.-et megalkotta, még élt Magyarországnak törvényesen megkoronázott, de az uralkodói jogok gyakorlásában gátolt királya. Így a törvény csak átmeneti, rövid időtartamra szánt, ideiglenes jellegű volt, amit már címe is kifejezett, amikor magát

⁷ Így már MOLNÁR KÁLMÁN, A jogfolytonosság követelményei és a kibontakozás útja. Eger, 1920, 25. l. — CSEKEY ISTVÁN, A kormányzó és jogköre. (Magyar Jogi Szemle I. évf., 1920, 259. l.)

⁸ MERKL ADOLF, A mai Magyarország államformájának kérdéséről. (Jogtudományi Közlöny LX. évf., 1925, 35. l.) — Ugyanígy FRANZ HUSSMANN, Die Königsfrage und das Reichsverwesertum in Ungarn. Hamburg 1933, S. 42. Ez a hamburgi doktori disszertáció, amely az idevonatkozó magyar forrásanyag teljes felhasználásával készült, a kérdésnek egyik legfigyelemreméltóbb tárgyalása.

„Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről“ szóló törvénynek nevezte. Ezért mondotta 12. §-ában is, hogy: „A nemzetgyűlés addig, amíg az államfői hatalom gyakorlásának mikéntjét véglegesen rendezi és ennek alapján az államfő tisztét tényleg átveszi, az államfői teendők ideiglenes ellátására a magyar állampolgárok közül titkos szavazással kormányzót választ.“

Mindezekből nyilvánvalóan kitűnik, hogy a nemzetgyűlés szeme előtt kizárólag a régensség intézménye lebegett, hisz a kormányzói intézménynek a magyar alkotmányjog szerint mindig az volt az értelme, hogy az uralkodói jogai gyakorlásában gátolt királyt helyettesítette. Erre mutat egyfelől az, hogy az 1920:I. tc. indokolásában történelmi példákra hivatkozott, másfelől pedig az, hogy a törvényhozó a törvény megalkotásakor egyáltalán nem gondolt olyan hosszú interregnumra, mint amilyen valóban bekövetkezett. Ez kitűnik az egész törvényalkotás ideiglenes felépítéséből és létrejövetelének indokaiból. Ez az ideiglenesség egyébként a dolog természetéből is következett, hisz a királyi szék betöltésével a kormányzói intézmény *ipso facto* megszűnt volna. Bizonyos, hogyha a törvényhozó a törvény megalkotása idején előre látta volna, hogy a kormányzói intézmény évtizedekre nyúló lesz, akkor részben vagy egészben mellőzte volna azokat a korlátozásokat, amelyekkel az ideiglenes államfő jogkörét megszorította. A 13. §-hoz fűzött indokolás többek közt mondja is, hogy „a kormányzóság átmeneti idejére ezeket a jogokat az államfőre reá ruházni nem szükséges.“⁹ Ámde ahhoz sem igen fér kétség, hogy a kormányzói hatáskör megállapítása az 1920:I. tc.-ben nagyobb körültekintéssel történt volna, ha a törvény megalkotásakor az ország súlyos és kivételes helyzete, amire az indokolás is hivatkozik,¹⁰ a törvényjavaslat nyugodt előkészítését lehetővé tette volna. Ha meggondoljuk, hogy 1920 február 20-án nyújtotta be a miniszterelnök a törvényjavaslatot, 24-én egészen jelentéktelen módosításokkal tárgyalta le a nemzetgyűlés közjogi bizottsága, 29-én pedig már ki is hirdették az Országos Törvénytárban: akkor nyilvánvaló, hogy ez a törvénycikk való-

⁹ Nemzetgyűlési Irományok 1920, I. k. 23. l.

¹⁰ Indokolás a 13. §-hoz; 1. bek. (U. o. 21. l.)

sággal a nyilvánosság kizárásával keletkezett, mert e szédületes tempó mellett a közvéleménynek, a sajtónak, főleg azonban a tudományos és jogászai bírálatnak szinte alkalma sem nyílt, hogy szóhoz jusson.

1920-ban tehát az a súlyos hiba történt, hogy — bár a törvény indokolásában történelmi precedensekre hivatkozott — nem vonta le azoknak jogilag helyes következményeit. A gubernátort és a királyi gyámkormányzót ugyanis a felségjogok gyakorlása a maga teljességében megillette. Amikor tehát az 1920:I. tc. a kormányzó jogkörét megnyírta, nem is tudott indokolásában mást felhozni, mint hogy hivatkozott a magyar alkotmány szellemétől oly távol álló köztársasági alkotmányokra és a köztársasági elnökök jogkörére. Így állott elő az 1920:I. tc. teremtette jogi helyzet következtében egy meghatározhatatlan, felemás államforma.

Igaz, hogy a törvény indokolásának Hunyadi Jánosra való hivatkozása is sántított, mert ő gyámkormányzója volt egy kiskorú királynak. IV. Károly király azonban nagykorú volt, aki semmiféle gyámságra nem szorult. Trónüresedés esete sem forgott fenn, mert hisz IV. Károlynak 1918 november 13-i eckartsauai nyilatkozatában nem történt trónlemondás, aminek érvényességéhez különben is az 1867:III. tc. értelmében az országgyűlés hozzájárulása lett volna szükséges.¹¹ Így tehát a törvényjavaslat indokolása a király távollétében kereste a kormányzóság felállításának szükségét. Ezt azonban a nemzet nem tekintette a multban olyan sürgős oknak, hogy kormányzót rendeljen. Hisz Habsburg királyaink negyedfél századon át éltek külföldön, s helytartóikat nem is az országgyűlés, hanem ők maguk nevezték ki. Amikor azonban kitűnt, hogy Károly királyt idegen hatalmak tartják távol az országtól és akadályozzák uralkodói jogainak gyakorlásában, *per analogiam* meg lehetett találni az indokot a régensségre a kormányzói tiszt alakjában.

Ha már most az 1920:I. tc. uralmának az idejét beható vizsgálat alá vesszük, akkor azt több, jogilag egymástól lényegesen különböző időszakra lehet felosztani. Az első a törvény életbelépésétől, vagyis 1920 február 29-étől a detronizációs tör-

¹¹ V. ö. CSEKEY, A magyar trónöröklési jog. Budapest, 1917, 400. l.

vény, az 1921:XLVII. tc. életbelépéséig, vagyis 1921 november 6-áig terjed. A második időszak ettől egészen IV. Károly király haláláig, vagyis 1922 április 1-ig tart. A harmadik pedig attól kezdve ma még meghatározhatatlan ideig terjed.

Az első korszakban Magyarországnak még volt törvényesen megkoronázott, de uralkodói jogainak gyakorlásában korlátolt, idegen hatalmaktól külföldön visszatartott királya. Ebben a korszakban tehát Magyarország még kétségkívül monarchia volt, és indokolt volt a király helyetteseként a régensség intézménye a kormányzóság alakjában.

A második korszakban is volt még Magyarországnak törvényesen megkoronázott, de trónjától törvénnyel megfosztott királya. Igaz, hogy ez abszurdum, mert uralkodót trónjától jogilag megfosztani nem lehet. Ennek a kétségtelenül idegen beavatkozásra keletkezett detronizációs törvénynek megalkotásáról itt most ne mondjunk értéktételeket!¹² Tény, hogy a trón megüresedett, és így interregnum állott elő. A monarchizmus elvén tehát már csorba esett, mert e szerint „*Rex non moritur*”. A monarchia egy pillanatra sem lehet monarchia nélkül. „*Le roi est mort, vive le roi!*” Modern írók monarchiának csakis azt az államformát nevezik, amelyben az államfői hatalom örökletes (DUGUIT). Az utolsó választási monarchia megszűnt, amikor II. Ferenc 1806-ban a római-német császári címet letette. A választási monarchia ugyanis az interregnum idején mindig köztársasággá változik át, ami ellenkezik a monarchizmus állandóságával, legitimitásával.

Amikor tehát az 1921: XLVII. tc. kimondotta IV. Károly király uralkodói jogainak és a Habsburg-ház trónörökösödésének megszűnését,¹³ úgy látszik, mintha a magyar nemzet forradalmi úton idézett volna elő interregnumot, mert az uralkodó jogilag trónjától meg nem fosztható. A törvényjavaslat indokolásából azonban nyilvánvalóan kitűnik, hogy nem az ónodi vagy a debreceni országgyűlés detronizáló határozataihoz ha-

¹² Lásd idevonatkozólag CSEKEY, Ungarns Staatsrecht nach dem Weltkrieg. (SA. aus dem Jahrbuch des öffentlichen Rechts Bd. XIV, S. 409—483.) Tübingen 1926, S. 434 f.

¹³ A törvényjavaslat és a törvénynek az Országos Törvénytárban kihirdetett szövege „megszűnéséről” beszél, míg a Magyar Törvénytár nemhivatalos kiadásában „megszüntetéséről” kiejezés olvasható.

sonló trónfosztásról volt szó, hanem meghajlásról az antant-hatalmak intervenciója, vagyis idegen államok erőszakkal fenyegető kényszerháta előt.¹⁴ Ehhez fogható eset pedig mindeddig még nem fordult elő történelmünkben, úgyhogy precedensre nem is történhetett volna hivatkozás. De nem is lett volna erre szükség, mert az 1921: XLVII. tc. 3. §-a kifejezetten kimondotta, hogy „A nemzet a királyság ősi államformáját változtatlanul fenntartja, de a királyi szék betöltését későbbi időre halasztja és utasítja a minisztériumot, hogy ez iránt arra alkalmas időben javaslatot tegyen.” Magyarország tehát továbbra is alkotmányos királyság akart maradni, minélfogva a trónfosztó törvény életbelépte után az események kényszerítő hatása alatt interregnum állott be, és így a király helyettesítéséről kellett gondoskodni.

Az 1920: I. tc. uralmi idejének első két szakában tehát, vagyis IV. Károly király haláláig, minden nagyobb ellenvetés nélkül lehet Magyarországon monarchikus államformáról és régensségről beszélni. Erre az időre jogilag helyes a törvény 12. §-ának az a kitétele, hogy a kormányzó „az államfői teendők ideiglenes ellátására” választott államszerv, akinek a megbízatása csak addig tart, amíg „az államfő tisztét tényleg átveszi”. Amikor így a törvény a kormányzó tisztét szembehelyezi az államfővel, ezzel azt is kifejezi, hogy a kormányzó nem államfő, hanem annak csak a helyettese. Erre a korszakra nézve tehát semmiképpen sem lehet azt mondani, hogy a kormányzó államfő, még kevésbé, hogy jogállása megfelelt a köztársaság elnökének (MERKL), miután Magyarország ebben az időben nemcsak kifejezetten királyság volt, de valóban volt is személy szerint annak idején törvényesen megkoronázott, de uralkodói jogai gyakorlásában akadályozott, illetve utóbb külső nyomásra trónjától megfosztott királya.

Lényeges változáson ment át a helyzet IV. Károly király halála, vagyis 1922. április 1-je óta. Ettől kezdve megszűnt a kormányzó királyhelyettesi jogállása, mert hisz monarcha sem a valóságban, sem a jognak a birodalmában nincsen. A kormányzó ennek következtében *de facto* és *de jure* egyaránt

¹⁴ Lásd az indokolást Nemzetgyűlési Irományok 1921 november 3-i ülés, XII. k. 44. l.

államfővé vált, mert hiszen rajta kívül most már más államfő, akit helyettesítsen, nincsen. Jogi természetére nézve tehát a kormányzó *locum regis tenens*ből *locum regis habitans*szá változott. Kérdés azonban, hogy ettől fogva Magyarország államformájában is nem történt-e változás?

Ha egyszer a kormányzó többé nem régens, mert nincs király, akit helyettesítsen, akkor valódi államfővé vált, akinek jogállása sok hasonlóságot mutat a népképviselői köztársaság elnökéhez. Mert igaz ugyan, hogy a hivatalos szóhasználat Magyarországon az 1920 március 18-i 2394/1920. M. E. számú kormányrendelet kibocsátása óta ismét „királyi” és „magyar királyi” hatóságokról és hivatalokról beszél, az 1921: XLVII. tc. pedig a királyság ősi államformájának változatlan fenntartását jelenti ki: kérdés azonban, hogy ezek nem csak deklaratórius, illetve programmatikus kinyilatkoztatások-e. Az államforma kérdését — legalább is jogi szempontból — nem ezek, hanem az alkotmánynak a legfőbb államszervekre vonatkozó rendelkezései döntenek el. Már más országokban is előfordult, hogy monarchiának nevezték magukat, jóllehet a valóságban köztársaságok voltak. Így pl. a Németbirodalom, melyben 1871-től 1918-ig a szövetségtanács gyakorolta a szuverénitást, valamint a „Lengyel királyság” 1916—1918-ig, amelyben a régens tanács kezében volt a főhatalom, voltaképpen — legalább is államelméleti szempontból — arisztokratikus köztársaságokat alkottak.

Jelenleg nálunk az államformára vonatkozólag csakis az 1920: I. tc. fentebb szöszerint idézett 12. §-a lehet irányadó. Igaz, hogy ez csak ideiglenesen szabályozza az államfő jogállását s a végleges közjogi állapot bekövetkezését egy „*dies incertus an et quando*”-tól teszi függővé. Ez a végleges szabályozás így sem tartalmilag, sem időbelileg nincsen meghatározva. Eltekintve tehát ettől a jövődre nézve tett törvényes ígértől, igazat kell adnunk jogelméleti (de csakis jogelméleti és nem tételes jogi) szempontból MERKL ADOLF ama meglepően hangzó megállapításának, hogy Magyarország államformája jelenleg a köztársaság.

Bár a monarchia és a köztársaság, illetve az autokrácia és a demokrácia fogalmi elhatárolása többféle alapon történhetik, bizonyos, hogy tiszta alakjukban ma már nem igen fordulnak elő. A monarchiákban vannak demokratikus elemek, főleg

a parlament és egyéb jogszabályalkotó kollégiumok alakjában, a demokráciákban pedig autokratikus elemek a köztársasági elnök jogállásából kifolyólag. Az alkotmányok válfajaitól függ most már, hogy a bennük konkretizált rendelkezések értelmében valamelyik állam formája az egyik vagy a másik típus körébe sorozható. A parlamentáris monarchia majdnem közelebb áll a demokratikus elemek miatt a köztársasághoz, mint a prezidenciai köztársaság, amelyben az elnöknek nagyobb hatalma van, mint az alkotmányos államban az uralkodónak. Nem is szólva a vezéri tekintélyállam fejről. Éppen ezért talán még a leghelyesebb az a megkülönböztetés az államformák két alaptípusa között, amely a különbséget az államfő működésének időtartamában keresi. E szerint monarchiák azok az államok, amelyekben az államfő elvileg élethossziglan működik, köztársaságok pedig azok, amelyekben működése határozott, még pedig rendszerint rövid időhöz kötött. Hozzátehetjük még az államfő jogállása tekintetében azt a különbséget, hogy a monarchia örökletes jogon, a köztársasági elnök pedig választás útján kerül az állam élére. Továbbá, hogy az uralkodó felelőtlen, míg a köztársasági államfő rendszerint felelősségre vonható.

Ha ezekből a jogelméleti szempontokból teszünk vizsgálat tárgyává a magyar kormányzó jogállását, akkor egyértelműleg arra az eredményre kell jutnunk, hogy meg-egyezik a köztársasági elnökével.

A kormányzó ugyanis elvileg nem élethossziglan választott, hanem csak arra az átmeneti időre, amíg a törvényhozás az államfői hatalom gyakorlásának mikéntjét véglegesen rendezi, és ennek alapján az államfő tisztét tényleg átveszi. A kormányzó ugyanúgy választott államfő, mint a köztársasági elnök. Felelősségére nézve pedig bár az 1920:I. tc. 14. §-a kimondja, hogy „A kormányzó személye sérthetetlen“, de már a következő második bekezdésben intézkedik a kormányzó felelősségrevonásának módjáról „az alkotmány vagy a törvény megszegése esetében“. Az indokolás pedig idevonatkozólag azt a magyarázatot adja, hogy: „A törvényjavaslat a kormányzóra nem terjeszthette ki azt a teljes felelőtlenséget, amelyet a szuverén államfő, a király részére alkotmányunk biztosít. A kormányzó közjogi állása ugyanis nem azonosítható a

szuverén államfő állásával, hanem megfelel annak a jogállásnak, amelyet a köztársaságban a köztársasági elnök tölt be.¹⁵ A törvény indokolása tehát nyíltan megvallja, hogy a kormányzó közjogi állása megegyezik azzal a jogállással, amelyet köztársaságban a köztársasági elnök elfoglal. Vegyük ehhez a helyhez hozzá még a 13. §-hoz fűzött indokolásnak második bekezdéséből azt a magyarázatot, hogy „a kormányzó nem lehet a törvényhozás olyan egyenrangú tényezője, mint az országgyűlés mellett a király. Éppen azért a kormányzó a törvényhozás terén a királyt megillető legfontosabb jogot: a szentesítés jogát nem fogja gyakorolhatni, hanem úgy, mint a köztársasági alkotmányok szerint a köztársasági elnöknek, csupán a törvényalkalmi perfekciójához tartozó kihirdetésről való gondoskodás fogja feladatát alkothatni“. Ha tehát az indokolásnak ezt a két helyét egymás mellé állítjuk, akkor kitűnik, hogy maga a törvényhozó is a köztársasági elnök személyére és jogkörére gondolt, amikor a kormányzónak szűkre szabott hatáskörét ellentétben a magyar alkotmányjogi hagyományokkal megállapította.

Mindezekből nyilvánvaló, hogy a helytelenül megalkotott 1920: I. tc. voltaképpen ellenkező hatást ért el, mint amit elérni óhajtott. Nemhogy az ősi alkotmányosság ösvényére vezette volna a nemzetet, de az alkotmányjogi intézmények fejlődését tartalmilag erősen köztársasági irányba terelte. A kormányzói intézmény elvesztette eredeti értelmét. Szerepe többé már nem ideiglenes jellegű, mert szinte állandósult és idősült. A provizórium közel jövőben való megszűnésére semmi jelből nem lehet következtetni. Így körülmények közt a kormányzói méltóság jogállásra nem felel meg többé a régensségnek, hanem valódi államfői méltósággá változott. Nemcsak a köznapi szóhasználatban, de törvényeinkben is. Így pl. az országgyűlés felsőházáról szóló 1926: XXII. tc. 23. és 24. §§-ai szabályozták az „államfő“-nek azt a jogát, amellyel felsőházi tagokat életfogytiglan, illetve a törvény 11. §-ában meghatározott időre kinevezhet.

De nemcsak azért köztársasági jellegű Magyarország jelenlegi államformája, mert a valóságban nincs uralkodó királya,

¹⁵ Indokolás a 14. §-hoz, 2. bek. (U. o. 1920, I. k. 24. l.)

hanem azért is, mert jogi szabályozás csakis ezt az ideiglenes, átmeneti állapotot illetően történt. Magában az 1920: I. tc.-ben még az sincs a jövőre nézve kimondva, hogy Magyarországnak a jog szerint véglegesen királysággá kell átalakulnia. Egyedül az ominózus trónfosztó törvénynek, az 1921: XLVII. tc.-nek 3. §-a az a hely, amelyre az interregnum ténye alapítható, kimondván, hogy: „A nemzet a királyság ősi államformáját változtatlanul fenntartja“. Ez az interregnum azonban különbözik minden más, a történelemben eddig ismeretes interregnumtól, mert mind tartalmilag, mind időbelileg a leghatározatlanabb. Nyilvánvaló tehát, hogy a Magyarországon jelenleg fennálló kormányzói intézmény is teljesen precedens nélkül áll. Olyan *sui generis* kormányforma, amelyet az eddigiek közé besorozni nem lehet. A kormányzó nemcsak elnevezésében különbözik a köztársasági elnököktől, nemcsak címében és címzésében, hanem jogállására nézve is, amennyiben választása nem meghatározott, rövid időre, hanem bizonytalan időre történt, úgyhogy az 1926: XXII. tc. 48. §-a közben már arra vonatkozólag is intézkedett, ha a kormányzói tisztt az államfői hatalom gyakorlásának végleges rendezése előtt üresedik meg.

Ha tehát az 1921: XLVII. tc. az alkotmánytörvény erejével megállapította, hogy Magyarország ma is monarchia, s „a királyválasztás előjoga a nemzetre visszaszállt“, „de a királyi szék betöltését későbbi időre halasztja és utasítja a minisztériumot, hogy ez iránt arra alkalmas időben javaslatot tegyen“: akkor jogilag még mindig megállapítható, hogy interregnumban élünk. Igaz, hogy fentebbi fejtegetésünk alapján az interregnum, illetve a választási monarchia ellenkezik a monarchikus elvvel, ámde egy kevésbé szigorú és a ténylegességet alapul vevő politikai felfogás szerint monarchikusnak lehet elfogadni ezt az állapotot, főleg ha arra a történelmi álláspontra helyezkedünk, hogy a korábbi idők választókirálysági interregnuma sem szüntette meg a monarchiát.

Jogelméleti szempontból azonban az elé a dilemma elé kerülünk, hogy vagy elismerjük a kormányzó királyt helyettesítő régens voltát, amely esetben Magyarország államformája királyság, a kormányzó jogállása szerint azonban nem államfő, vagy pedig a kormányzót valóságos államfőnek tekintjük, de ebben az esetben Magyarország államformája köztár-

saság. Ebből a joglogikailag egyedül helyes megítélésből csak egy kiút van, ha a kormányzóságot olyan *sui generis* intézménynek állítjuk be, amely különbözik a régensségtől és a gyámkormányzóságtól. A kettő között pedig az elvi különbséget abban húzzuk meg, hogy míg a régens, illetve a gyámkormányzó a király személyét, addig a kormányzó a személytelen királyi szervet helyettesíti. Amikor tehát a nemzetnek a királyával való kapcsolata akár belső forradalom vagy államcsíny, akár külső zavaró okoknál, tehát idegen beavatkozásnál fogva megszakad, akkor a kormányzó az ellátatlanul maradt állampolgárokat a király személyével való minden kapcsolat nélkül látja el.¹⁶ Az elsőre példa volt Kossuth Lajos kormányzósága 1849-ben, a másodikra pedig Horthy Miklós kormányzósága 1920-tól 1922 április 1-ig. De IV. Károly király halála óta ez az eset sem áll fenn, mert a koronás király elhalálozván, az idegen intervenció visszatartását illetőleg megszűnt. Ugyahogy ma Magyarország államformája csak mintegy *quasi-monarchia*, amelyben a kormányzó mindössze a személytelen királyi szervet helyettesíti, illetve pótolja.

Nyilvánvaló tehát, hogy a mai magyar közjogi provizórium tisztán jogelméleti szempontból kielégítően meg nem ítéltető. Ezért áll a külföld is értetlenül vele szemben. Ezért nevezte MERKL Magyarországot „royalistaszínezetű arisztokratikus köztársaságnak“.

Ha tehát Magyarországon hűek akarunk maradni a királyság államformájához, akkor intézményesen kell azt fenntartani, mert különben olyan hibába esünk, mint az 1920: I. tc., amely éppen az ellenkezőjét érte el annak, amit megvalósítani óhajtott. Ha ugyanis jogelméleti szempontból vizsgáljuk a töle életrehívott jogrendet, az inkább megközelíti a köztársaságot, mint a királyság intézményét. Azt is mondhatnók, hogy Magyarország jogilag köztársaság, politikailag ellenben monarchia. A magyar közvélemény pedig ma még hűségesen kitart az ezeréves királyság intézménye mellett. Gondoljunk csak vissza a közvetlen a világháborút megelőző időre, amikor törvényt alkottunk „a királyság intézményének megtámadásáról“ az 1913:

¹⁶ Ilyenféléképen konstruálja MOLNÁR KÁLMÁN is, Magyar közjog. 3. kiad. Pécs, 1929, 346. 1.

XXXIV. tc. alakjában. Az akkor fellépő köztársasági mozgalommal szemben ez a törvény súlyos büntetéseket helyezett kilátásba a királyság megszüntetésére irányuló törekvésekre. A törvényjavaslat indokolásában a következőket mondotta: „A hosszú századokon át folytatott közös küzdelmek során a nemzet jobbainak s az egész népnek közmeggyőződésében ment át a királyság szüksége.“ Majd a nemzet évezredes múltjából arra a következtetésre jutott, mely szerint „nem lehet elzárkózni attól a tényről, hogy a királyság intézményének fenntartása s a királyi tekintély megőrzése a magyar állam egységének és fennmaradásának érdekében oly követelmény, amelylyel szemben minden támadást meg kell előzni és vissza kell verni.“¹⁷

Ma ezek az indokok fokozottabb mértékben állanak fenn, mint a világháborút megelőzőleg. Ha akkor még burjánozhattak köztársasági mozgalmak, ma minden magyar ember egy az ezeréves királyság intézményének fenntartásában, már csak azért is, mert benne tudja és érzi az egységes, nagy magyar államgondolatot. Ennek a régi, nagy magyar államegységnek pedig kifejező szimbóluma a szent korona. Nem szabad tehát annak múzeumi ékszerre süllyednie, hanem az államélet olyan hatóerejének kell maradnia, amely összeforrva az évezredes nemzeti hagyományokkal, valósággal a hazaszeretetnek legyen a forrása. Politikai alapigazság, hogy a hosszas interregnum a monarchikus gondolat elsorvadásához vezet. A polgárban, ha nem látja magasan ragyogni a koronát, lassankint meggyöngül a királyság intézményéhez való ragaszkodás érzése. Míg azelőtt el sem tudta volna képzelni, hogy az államot a király és az ősi alkotmány nélkül is lehet kormányozni, addig lassankint belefásul az állandósuló provizóriumba.

A jelenlegi helyzet tehát a magasabb államrezon szempontjából is azt kívánja, hogy — ha már a királykérdés rendezése a legbonyolultabb okoknál fogva nem lehet aktuális — a királyság intézménye erősíttessék, s ha már a kormányzó-i intézmény többé nem fejezhet ki személyes kapcsolatot a királlyal, legalább megtestesítője legyen a személytelen királyi intézménynek s élő képe legyen a királynak.

¹⁷ Az általános indokolásból közölve a Magyar Törvénytár 1913. évi kötetében a 397. lapon.

Hogy az 1920: I. tc. megalkotásakor mily kevésbé volt előkészítve, mutatja mindjárt az a körülmény, hogy meghozatala után néhány hónap múlva revízió alá vették s az 1920: XVII. tc.-ben a kormányzónak a nemzetgyűlés elnapolása, berekesztése és feloszlátása, azután a hadseregnek az ország határain kívül való alkalmazása, valamint az általános kegyelem adása tekintetében mindazokat a jogokat biztosították, amelyeket az 1920: I. tc. 13. §-a úgyszólván teljesen megtagadott. Ezt bizonyítja az is, hogy az országgyűlés felsőházáról szóló 1926: XXII. tc. 48. §-a szükségesnek tartotta annak szabályozását, hogy amennyiben a kormányzói tisztség az államfői hatalom gyakorlásának végleges rendezése előtt üresednék meg, akkor a halaszthatatlan államfői tennivalókat a minisztertanács látja el.

Ugyanez a törvény biztosítja a kormányzónak 23. és 24. §§-aiban felsőházi tagok kinevezésének a jogát; 44. §-ában kimondja, hogy a kormányzó ezután már csak országgyűlést hívhat egybe; 47. §-ában megállapítja, hogy a kormányzó jogköre az országgyűléssel szemben ugyanaz marad, mint amely őt az 1920: I. és XVII. tc. értelmében a nemzetgyűléssel szemben megillette, majd szabályozza az országgyűléssel szemben a kormányzó törvényvisszaküldési jogát; a kormányzó felelősségrevonását illetően pedig úgy rendelkezik a 48. §-ban, hogy a bíraskodást a felsőházból az 1848: III. tc. 34. §-a szerint szervezett bíróság gyakorolja.

Végül politikai megfontolások hozták létre újabban az 1933: XXIII. tc.-et, amely kimondta, hogy az országgyűlés elnapolásának, berekesztésének és feloszlátásának a királyi hatalomban foglalt joga a kormányzót is megilleti.

Mindezekkel az 1920: I. tc. óta hozott törvénycikkekkel egy-egy lépés történt a kormányzó jogkörének kiterjesztése terén. Ami azonban eddig történt, nem elegendő. Nyilvánvaló, hogy az 1920-as törvényalkotás egyfelől nem vette tekintetbe, hogy a történelem során Magyarország kormányzói szélesebb körben gyakorolták a királyi felségjogokat, mint a még meg nem koronázott király, akit a kiváltságok osztogatásának a joga meg nem illetett (1790: III. tc.). Másfelől pedig, ha a törvényhozó tudatában is volt a hajdani kormányzókat megillető királyi jogoknak, azokat a jelenlegi köztársasági alkotmányokra való helytelen és következetlen hivatkozással megtagadta a

kormányzótól. Az is bizonyos, hogy az 1920: I. tc. indokolása egyrészt nem egészen találó precedensekre hivatkozott, másrészt pedig nem volt még akkor egy olyan monográfia, amely a kormányzói méltóság keletkezését és történetét az eredeti forrásokból megvilágítja.¹⁸

Miután tehát a kormányzó jogkörét a történelem során a régi magyar jog és gyakorlat szabatosan meghatározta és azt igen csekély eltéréssel a királyi jogkörrel tartotta egyenlőnek: mi sem lenne természetesebb, mint hogy a kormányzó jogköre a mostani interregnumban is ehhez hasonló terjedelmet nyerjen már csak azért is, hogy a jelenlegi kormányzóság *sui generis* természete, melyhez foghatót sem a hazai, sem a külföldi történelem nem ismer, kidomboríttassék, és különös hangsúlyt nyerjen intézményesen is a magyar királyság ezer éves jogintézménye.

A kormányzó jogkörének kiterjesztését, alapul véve az 1920: I. tc. 13. és azt követő §-ainak megszorításait, a következőkben javasolnók.

1. A kormányzónak meg kell adni a törvényszentesítési jogot. A szentesítés ugyanis törvényhozó tevékenység, a törvényhozó hatalom egyik tényezőjének önálló ténykedése. Ezzel szemben a vétójog gyakorlása a már kész törvény joghatályosságának tiltakozás formájában való megakadályozása. A szentesítés tartalma pozitív, a vétóé negatív. A szentesítés jogának gyakorlásával az államfő a törvényalkotásnak az országgyűléssel egyenrangú tényezőjévé válik. A hagyományos magyar felfogásnak is megfelelőbb, hogy a kormányzó ép úgy gyakorolja a törvényszentesítés jogát, miként annak idején a nádor mint gyámkormányzó és a királyi helytartó (István nádor) is gyakorolta. A monarchikus magyar alkotmányban teljesen idegen a köztársasági jellegű vétójog.

2. A kormányzót fel kell ruházni a nemes-ség adományozás jogával. Magyarország kormányzói gyakorolták ezt a jogot. A törvény indokolása mindössze csak azt tudta idevonatkozólag felhozni, hogy „ezek a jogok [már mint a főkegyúri jog is] régibb törvényeink szerint is annyira a

¹⁸ Nagy hiányt pótol GÁBOR GYULA könyve: A kormányzói méltóság a magyar alkotmányjogban. Budapest, [1932]. 8°, 255 l. A kérdést módszeres okleveles kutatások alapján teljes egészében felöleli.

király személyéhez vannak kötve, hogy a kormányzóság átmeneti idejére ezeket a jogokat az államfőre reáruházni nem szükséges.¹⁹ A nemzetgyűlés e szerint akkor nem gondolt tizenhét esztendőös interregnumra. A rövid átmeneti idő indoka tehát ma már magától megszűnt. Legfeljebb régi magyar történelmi példák alapján azt a korlátozást lehetne kimondani, hogy a kormányzó nemességadományozását majd a koronás királynak meg kellene erősítenie. Ha a törvény meghagyta a hűbéri természetű birtokadományozással egybekötött vitézi rend létesítésének lehetőségét, semmi értelme sincs, hogy a nemességadományozást tiltsa.

3. Nem szabad kizárni a kormányzót a főkegyúri jog gyakorlásából. Ez sem jogtörténelmileg, sem alkotmányjogilag nem indokolt. Az 1447: XLII. tc. Hunyadi Jánost egyenesen utasította az egyházi hivatalok sürgős betöltésére, az 1447: XXXVI. tc. pedig hűtlenség bélyege alá vonta azokat, akik az egyházi hivatalokért közvetlenül a római szentszékhöz folyamodtak. Magának az 1920: I. tc. 13. §-ának indokolása is a következő feltűnő mondatot tartalmazza: „Önként érthető, hogy a főkegyúri jog gyakorlása tekintetében tett ez a rendelkezés nem jelenti azt, mintha a magyar állam ezt a szent koronával szorosan egybefoglalt jogot a kormányzóság ideje alatt érvényesíteni nem kívánná.”²⁰ Vagyis a „magyar állam” gyakorolja a főkegyúri jogot. Miután azonban a végrehajtó hatalmat a kormányzó a felelős minisztérium útján gyakorolja, tehát ebből a kormányzót kizárni nem lehet. Az sem lehet indok, hogy a kormányzó jelenleg nem római katolikus vallású. Bethlen Gábor is gyakorolta mint Magyarország fejedelme. Idevonatkozólag nem is annyira a főhatalom ideiglenes rendezéséről szóló törvényre, mint inkább konkordátum kötésére volna szükség.

4. Meg kell szüntetni a kormányzó felelősségrevonásának lehetőségét. Az 1920: I. tc. 14. §-ának abból a rendelkezéséből, hogy a kormányzó személye sérthetetlen és ugyanolyan büntetőjogi oltalomban részesül, mint törvényeink szerint a király: a felelősségrevonás lehetetlensége

¹⁹ Indokolás a 13. §-hoz, 12. bek. (Nemzetgyűlési Irományok 1920. I. k. 23. l.)

²⁰ U. o. 23. l.

következik. Séthetetlenség és felelősségrevonás egymás mellett meg nem állhatnak. Ez jogi abszurdum. A régi magyar alkotmányjog már a királyi helytartónak (István nádor) is megadta a sérthetetlenség közjogi díszét minden korlátozás nélkül.

5. Megfontolandó lenne, hogy a kormányzó cím helyett nem lenne-e megfelelőbb a fejedelem elnevezés. Magyarországon a kormányzó ma államfő. A monarchikus gondolatnak jobban megfelelne a „fejedelem” cím a „felség” címmel, amint Bocskay, Bethlen és Rákóczi ezt is használták. A kormányzó elnevezés Kossuth idejéből ered és szintén republikánus ízű. Régente a magyar nyelvben is a gubernátor szót alkalmazták. A magyar államfő részére mindenestre magasabb címnek kellene kijárni, mint amilyent a magyar hercegi családok elsőszülöttei a „főméltóságú” címmel használtak.

6. Szükséges lenne a kormányzó helyetteséről gondoskodni és az utódlás kérdéséről rendelkezni. Az előbbi nagy mulasztása volt az 1920-as jogalkotásnak. Talán nem is tudták, hogy a múltban a kormányzónak helyettese is szokott lenni az alkormányzó személyében. Vagy ezt az intézményt kellene feleleveníteni, vagy pedig kormányzótanácsra bízni az intézkedés jogát. Ez utóbbi állhatna a hercegprímásból, a két legfelsőbb bíróság és a két ház elnökeiből. Az alkormányzói állás azonban jobban megfelelne a dolog természetének. Ellene csak a félelem szólhatna, hogy az alkormányzó különös pretenziókkal léphetne fel a kormányzói méltóság elnyerésére. Az 1926: XXII. tc. 48. §-a szükségesnek találta annak kimondását, hogy amennyiben a kormányzói tisztség az államfői hatalom gyakorlásának végleges rendezése előtt üresednék meg, a minisztertanács lesz hivatva az államfői tennivalók végzésére. De más okokból (betegség, öregség, stb.) is előfordulhat, hogy a kormányzó hivatásának ellátásában huzamosabb időn át akadályoztatik. Ezért helyetteséről gondoskodni alkotmányjogi kötelesség. Az utóbbi törvényszakasz rendelkezése azonban, amely a kormányzói tisztség megüresedése esetén a minisztertanácsra bízta az államfői teendők végzését, egyébként sem kielégítő. Így lehetővé válnék az államfői és a kormányfői hatalomnak egy kézben való egyesítése. Ezért ki kellene

törvényben mondani, hogy a kormányzói tisztség megürülése esetén a hatalom gyakorlása a kormányzó helyettesére (az alkormányzóra vagy a kormányzótanácsra) száll. Viszont az országgyűlés két háza köteles titkos szavazással együttes ülésben 30 napon belül megválasztani a 40. életévüket betöltött magyar állampolgárok közül az ország kormányzóját. A törvény most csak annyit mond, hogy „az e végre szükséges intézkedéseket haladéktalanul meg kell tenni.” Célszerűbb a választás határidejét pontosan megállapítani.

A magyar törvényhozás a vitéz nagybányai Horthy Miklós Úr Magyarország kormányzójává választása tizedik évfordulójának megörökítéséről szóló 1930: XI. tc. alkotásával maradandó háláját róttá le az első magyar emberrel szemben. A nemzet bizalmának betetőzését jelentené azonban, ha a törvényhozás törölné azokat a korlátozásokat, amelyek sem történelmi, sem alkotmányjogi szempontból nem indokolhatók, sőt egyenesen ellentétben vannak az ezeréves magyar királyság eszméjével. Politikai megfontolások is a kormányzói hatalom erősítése mellett szólnak. Megcsonkított országunk védtelen határaival szükségessé teszi az erélyes és csorbítatlan államfői hatalmat. Az is bizonyos, hogy ha Magyarország megmarad a parlamentarizmus talaján,²¹ nem térhet ki többé az általános, titkos választójog bevezetése elől. Ez viszont megnyitná a lehetőséget az esetleges szélsőséges párturalom érvényesüléséhez. Olyan biztosítékokra van tehát szükség, amelyeknek segítségével a parlamenti párturalom hullámverése megtörjön a pártok felett álló államfő akaratán. Csak a megfelelő jogkörrel, erővel és hatalommal rendelkező kormányzó lesz képes az államhatalmi tényezők közt a helyes egyensúly biztosítására.

A magyar nemzetnek a mai válságos időkben kifelé csak az lehet az érdeke, hogy Magyarország kormányzója lehetőleg csorbítatlan szuverénitással gyakorolja a felségjogokat. Befelé pedig az, hogy a királyi méltóság fénye és a magyar szent korona eszméje el ne halványulhasson sohasem.

---

²¹ V. ö. CSEKEY, A tekintélyállam és a magyar alkotmány. (Jog III. évf., 1936, 76. s k. l.) — U. a., Der autoritäre Staat und die ungarische Verfassung. (Bibliotheca Hungarico-Estica Nr. 17.) Tartu 1936.

Az ellenvetések cáfolata

Igen találóan mutat rá POLNER ÖDÖN is,²² hogy a kormányzói jogkör kiterjesztésének kérdését abból a szempontból kell elbírálni, hogy minek kell minősíteni a jelenlegi törvényeink szerint a kormányzói állást. Ez azonban őt is, miként minket eredeti tanulmányunkban, elvezet annak az alapkérdésnek tételes jogi és államelméleti eldöntéséhez, hogy az 1920: I. és 1921: XLVII. tc.-ek alapján mi ma Magyarországnak az államformája.

Szerinte, amikor az 1920: I. tc. az államforma kérdését nyitva hagyta s az állami szuverénitás kizárólagos és törvényes képviselőül a nemzetgyűlést nyilvánította, az államfői teendők ideiglenes ellátására pedig a kormányzói állást szervezte: kétségtelenül köztársasági jogi állapotot teremtett. A kormányzó tehát nem lett az uralkodói jogaiban akadályozott királynak mint szuverénnek a képviselője, hanem a nemzetgyűlésnek felelős államfő. Épen ezért az 1920: I. tc. a kormányzó jogállását és hatáskörét indokolásában is tudatosan és bevallottan általában olyannak állapította meg, amilyen a köztársasági államfőké szokott lenni. „Az 1921: XLVII. t.-c. ezen a helyzeten csak annyiban változtatott, amennyiben most már a kormányzói állásnak a köztársasági államfőével való hasonlósága kétségtelenebbé vált“. Ez a törvény ugyanis kimondotta, hogy a királyság államformáját fenntartja, de mivel a királyi széket megüresedettnek nyilvánította és betöltését elhalasztotta, az ú. n. interregnum állapotát idézte elő. Ennek a királyságköziségnek köztársasági jellege pedig, ha az hosszú

---

²² POLNER ÖDÖN, A kormányzói jogkör kiterjesztésének kérdése. (Magyar Jogi Szemle XVIII. évf., 1937, 3. sz. 97. l.)

időre nyúlik, egyre jobban előtérbe jut, s a monarchikus államforma fenntartása inkább csak névleg, külső megjelölésekkel (kir. hatóságok) történhetik.

POLNERnek ezzel a konstrukciójával szemben mi nyomban az 1920: I. tc. megalkotása után arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy a kormányzói méltóság, miként a múltban, most is királyt helyettesítő intézmény, amely megfelel a modern alkotmányjogokban a régensségnek. Ezt a nézetünket a közjogi irodalom általában magáévá is tette. Az 1920: I. tc. ideiglenességéből, átmeneti, rövid időre tervezett rendelkezéseiből, felépítéséből és keletkezésének indokaiból egyaránt kitűnik, hogy a kormányzói méltóság létesítésének célja az uralkodói jogai gyakorlásában gátolt király helyettesítése volt.

Ha azonban pusztán csak a király helyettesítéséről lett volna szó, a kormányzóválasztás egyszerű kérdés lett volna. Ámde országgyűlés sem volt, amelyik ezt a feladatot megoldhassa. Így jutott a nemzetgyűlés az államhatalom teljes birtokában szinte korlátlan, abszolút uralomhoz. Ennek kifejezés is adott a maga alkotta 1920: I. tc. 2. §-ában, amikor kimondotta, hogy: „A nemzetgyűlés a magyar állami szuverénitás képviselőjének nyilvánítja magát“.

A nemzetgyűlés azután mint összekötő kapocs az alkotmányos múlt és jövő között megosztotta a hatalmat maga és a kormányzó között. Ezzel a cselekménnyel elismerte, hogy a magyar államforma változatlanul a monarchia maradt. Szuverén akaratként kinyilvánította, hogy az alkotmányosságot helyreállítottuk, tehát királyság vagyunk, nem pedig köztársaság. Sajnos azonban a nemzetgyűlés nem vonta le ennek az egyébként helyesen felismert és törvénybe iktatott, nagyfontosságú elvnek minden alkotmányjogi következményét. A helyett, hogy az államhatalmat a szent korona elméletében nyilatkozó nemzetszuverénitás elve alapján osztotta volna meg a fő és a nemzettagokat képviselő nemzetgyűlés között, a kormányzót lényegileg csak mint a végrehajtó hatalom egyik főszervét tekintette és az államfőt megillető jogoknak tekintélyes részét továbbra is megtartotta magának. Ezzel a szuverénitásnak egészen különös, köztársasági ízű szellemét csempészte be a mon-

archikus magyar alkotmányba, vagyis a nemzetszuverénitás elve helyett a rousseaui népszuverénitás gondolatát.

Bizonyos, hogy az 1920-as nemzetgyűlési törvényalkotás igen zavaros idők eredménye, amikor nehéz bel- és külpolitikai szempontok befolyásolták a hatalmi tényezőket. Innen az óvatosság, a határozatlanság és az intézkedések kompromisszum jellege. Mi azonban már 1920 március 5-én vezércikket írtunk az Új Nemzedékbe „A kormányzó jogkörének kiterjesztése” címmel. Ez volt a legelső cikk, amely a kormányzó helytelenül igen szűkre szabott jogkörének kiterjesztését követelte. Hibáztattuk benne, hogy a törvény miért kerülte meg az államforma kérdését, amikor nálunk senki sem meri kétségbe vonni, hogy az államcsínyek nem változtatták meg az államformát és nem szüntették meg a királyság ezeréves, ősi intézményét. Azt is mondtuk, hogy a törvénynek a szent korona tanából kiindulva a királyságot alkotó magyar állam államfői tisztségéről kellett volna intézkednie. Még pedig nem is erre az *ad hoc* esetre, hanem kellett volna egy az alkotmányjog mai tudományának megfelelő törvényt hozni a régensségről.²³ „Hisz az írott jog szempontjából egyáltalán nem lehet kétséges, hogy nálunk sem trónlemondás, sem trónüresedés nem történt. Tehát az uralkodásban akadályozott királyról van szó. A kormányzót pedig mint királyhelyettest nem illetheti kevesebb jog, mint a helyettesítettet, a királyt. Ez nemcsak az alkotmányosságnak, de a közjog principiumának is kívánalma”. Még részletesebben tettük meg kifogásainkat „A kormányzó és jogköre” című tanulmányunkban, amelyet vezető cikk gyanánt hozott

---

²³ Alkotmányjogi szempontból ugyanis a baj már ott kezdődött, hogy az 1918-as összeomlás idején a magyar alkotmányjognak nem voltak tételes intézkedései az uralkodói jogai gyakorlásában akadályozott király helyettesítését illetően. Hiába sürgették a magyar közjogászok a régensségről szóló törvény megalkotását, ennek egyik kerékkötője volt a dualista szervezet. Magunk is hangsúlyoztuk, hogy bármely pillanatban bekövetkezhetik a régenség felállításának szüksége, és könnyen megeshetik, hogy már nem lesz idő az annyira fontos törvény megalkotására, mivel hiányozni fog, aki a törvényt szentesíti. Jóslatunk sajnos hamarabb beteljesedett, mintsem gondoltuk volna. Lásd CSEKEY; A magyar trónöröklési jog 399. l. — Angliában is csak most történik VI. György királynak az alsóházhoz küldött üzenete alapján a régenség szabályozása régenstanács alakjában.

a Magyar Jogi Szemle 1920 májusi számában.²⁴ Néhány hónap múlva, 1920 július 28-án, már be is nyújtotta az igazságügyminiszter a törvényjavaslatot az 1920: I. tc. 13. §-ának módosításáról, amely a kormányzó jogkörét kiterjesztette, ha nem is abban a mértékben, amint az kívánatos lett volna. Mind-ezt pedig most annak bizonyítására tartjuk szükségesnek fel-
említeni, hogy legutóbbi tanulmányunkat nem valami alkalom-
szerű opportunitás eredményezte, hanem logikai láncszeme
volt annak a történelmi, tudományos és alkotmányjogi meg-
győződésünkől fakadó nézetünknek, miszerint a kormányzói
jogkör szabályozása az 1920: I. tc.-ben nem kielégítően történt.
Épen ezért e törvény megalkotásának pillanatától fogva kö-
vetkezetesen törekedtünk a kormányzói jogkör kiszélesítésére.
Miután pedig az 1920: XVII., 1926: XXII. és 1933: XXIII tc.-ek
ebben az irányban már is lényeges jogkiterjesztést eszközöl-
tek, cáfolatra sem szorul azoknak a tévedése, akik azzal indo-
kolják meg a jogkiterjesztés megtagadását, hogy az 1920: I. tc.
kielégítően szabályozta a kormányzó jogait.

Ez a merev elzárkózás különösen az ú. n. legitimista kö-
rökben észlelhető, ahol a kormányzói jogkör kiépítésében az
ideiglenesség olyan állandósításától tartanak, amely bizonyos
tekintetben mintha prejudikálna a királykérdés megoldásának.
Aki azonban mélyére hatol a mi okfejtésünknek és összehason-
lítja azt pl. a POLNER-féle konstrukcióval, nem nehéz nyomban
megállapítania, hogy melyik kedvezőbb a legitimista álláspont-
nak. Az-e, amelyik a kormányzót a köztársasági jellegű inter-
regnum köztársasági elnökhöz hasonló valóságos államfejének
tekinti, vagy pedig az, amelyik benne a hagyományos magyar
felfogásnak megfelelően a királyt, illetve IV. Károly halála óta
a királyi intézményt helyettesítő régenst lát? Alkotmányjogi
tudósaink közül pl. MOLNÁR KÁLMÁN, aki a legitimista felfogás
legszelesőbb képviselőjeként ismeretes, teljesen ezt a nézetet

---

²⁴ Mint az akkori idők szellemére jellemzőt említjük meg, hogy
cikkünk utolsó (265.) lapjáról négy sorban törölte a cenzura (fehér helyet
hagyván) a következő megállapításunkat: „És bizony a megalkotott tör-
vény, amint fentebb röviden rámutattunk, tömve félszavakkal és hi-
bákkal, amelyeknek háttéréből mindenütt az ősi alkotmányunk szellemével
merőben ellenkező köztársasági elv sandít elő“.

vallja.²⁵ Bizonyos azonban az is, hogy IV. Károly halála óta a kormányzó *locum regis tenens*ből *locum regis habitans*szá változott, vagyis nem a király személyét helyettesíti, hanem a királyt pótolja. Legfeljebb tehát ebben a konstrukcióban lenne államfőnek tekinthető.

Tény, hogy a közjogi provizórium már is jóval hosszabbra nyúlt, mint tizenhét évvel ezelőtt azt bárki is elképzelte volna. Az is valószínűnek látszik, hogy teljes függetlenségünk hiányában és a nemzetközi helyzet egyre fenyegetőbb bonyolultsága miatt a királykérdés megoldása belátható időn belül nem tartozik a valószínűség birodalmába. „A kormányzói intézmény quasi állandóvá tétele“ tehát, amitől BARANYAY JUSZTIN²⁶ és mások is tartanak, nem a mi javaslataink alapján, hanem tisztán a tények kérlelhetetlen változhatatlansága folytán következhetik be. Mert hisz minden jogelméleti fejtegetést és törvényhozási intézkedést feleslegessé tenne, ha a királykérdés sürgősen megoldható lenne. Ez azonban ma úgy látszik nem áll senkinek a hatalmában. Ha tehát a jelenlegi provizórium további elnyúlásával kell számolnunk, akkor végre mégis csak ki kellene építeni alkotmányunknak azt az ornamentikáját, amely 1920-ban az esztétika szabályainak félretolásával torzómaradt. Annyival is inkább, mert sohase feledjük a szellemes francia mondást: „*Il n'y a que le provisoire qui dure*“.

Mert hiába hangoztatják több felől, hogy 1920-ban nem a ROUSSEAU-féle népszuverénitási tan csillant meg, tény az, hogy a provizórium szülőanyja a demokratikus világeszmék hatása alatt mégis csak az általános titkos választójog volt,

²⁵ MOLNÁR KÁLMÁN, Magyar közjog. 3. kiad. Pécs, 1929, 346. l. — TIHANYI LAJOS, A kormányzói jogkör kiterjesztése és a királykérdés című elmefuttatásában (Magyar Jogi Szemle XVIII. évf., 1937, 2. sz. 76. l.) szemünkre veti, hogy MERKL ADOLF bécsi professzorban olyan külföldi tudósra hivatkozunk, aki az ősi magyar alkotmány erejében nem hisz. Ezzel szemben megállapítjuk, hogy MERKL fejtegetéseire csak „jogelméleti“ szempontból hivatkoztunk, ellenben „alkotmányjogi“ tanításait mi utasítottuk vissza legelőször a magyar közjogi irodalomban. V. ö. CSEKEY, Ungarns Staatsrecht nach dem Weltkrieg. (SA. aus dem Jahrbuch des öffentlichen Rechts Bd. XIV.) Tübingen 1926, S. 434.

²⁶ BARANYAY JUSZTIN, Csekey István hat pontja. (Katolikus Szemle LI. évf., 1937, 2. sz. 101. l.) — Ugyanezt átvette a Nemzeti Ujság 1937 február 2-i sz.-a.

amely mintegy „m. kir. köztársaságot” teremtett. Engedte, hogy magunkat királyságnak és intézményeinket királyiaknak nevezzük, de szakított a hagyományos magyar alkotmányjogi gondolattal, a nemzetszuverenitás elvével, amely szerint a közhatalom a szent korona hatalma, amely két tényezőt, a királyt és az országgyűlést, együttesen illet és így egyetlen szerv részéről külön nem gyakorolható. A kormányzói jogkör rendezésével tehát, — mint OTTLIK igen találóan kifejezte — „voltakép csak azt pótoljuk, amit 1920-ban elmulasztottak s eltüntetjük a logikai hibát, amely a közjogi provizóriumot éktelenítette, amikor a királyi hatalmat oly szervvel akarta 'helyettesíteni', amelytől megtagadta a királyi hatalmat”.²⁷

Most másfél évtized távlatából még inkább megadjuk annak az államférfiúnak a felmentvényt, aki a nyugati mintára nálunk is elfajulással fenyegető demokrácia kinövéseivel szemben már 1922-ben rendeleti úton szorította meg a választójogot. Csakis így lehetett akkor a mindenható nemzetgyűlés és a végrehajtó hatalom között az egyensúlyt létrehozni. Most azonban, amikor a nemzet szinte egyöntetűen követeli a demokratikus irányú jogkiterjesztést, az államhatalmi ágak közt lévő egyensúly megbillentése nélkül nem lehetne azt keresztül vinni a nélkül, hogy az államhatalmi ágak közt a kiegyenlítési funkciót végző államfői hatalom ne nyerjen kiépítést.

Épen ezért történtek felelős helyről is ilyen irányú nyilatkozatok. Így DARÁNYI KÁLMÁN miniszterelnök a választójogi értekezleten 1936 december 4-én kijelentette, hogy felfogása szerint „a kormányzót és az országgyűlést a törvényhozás olyan tényezőjévé kell tenni, hogy úgy, amint királyaink alatt volt, a törvényalkotás az országgyűlés és a kormányzó együttes feladata legyen”.²⁸ Mi mást jelent ez, mint hogy a kormányzót szintén fel kell ruházni a törvényszentesítés jogával? Ugyanakkor a miniszterelnök kíváncsnak és szükségesnek jelölte meg a kormányzó utódlási kérdésének szabályozását is. Bizonyos, hogy a törvényszentesítési jog

²⁷ I. m. 215. l.

²⁸ Lásd A titkos választójog és az azzal összefüggő közjogi kérdések tárgyában a képviselőház elnöke által egybehívott és 1936. évi december hó 2., 3. és 4.-ikén tartott pártközi megbeszélések lefolyásáról szóló gyorsírói feljegyzések. Budapest, [1936], 67. l.

megadásával a kormányzó általában birtokába jutna mindazoknak a hatalmi jogoknak, amelyek a királyt megillették. Nem lenne tehát szerintünk semmiféle akadálya, hogy „A kormányzót a királyi hatalomban foglalt jogok alkotmányos gyakorlása” — mint az 1920: I. tc. 13. §-a mondja — azokban a kisebb jelentőségű jogokban is megillessen, amelyek ezek után még mindig mint az idézett törvény megszorításai szerepelnek.

Ámde lássuk újból egyenként ezeket a jogokat!

*

1. A törvényszentesítési jogot a legtöbben azzal az indokolással tagadják meg a kormányzótól, hogy az csak a koronás királyt illeti meg, úgyhogy még a koronázatlan választott vagy örökös király sem gyakorolhatta. Ez azonban téves indokolás. POLNER is rámutat,²⁹ hogy a kormányzói jogkör szabályozása és korlátainak megállapítása az 1920: I. tc.-el nem a meg nem koronázott király jogkörével való megegyezés szempontjából történt. Az 1446: VII. tc. és az 1485. évi ú. n. nádori cikkek értelmében a gyámkormányzót teljes királyi jogkör illeti. Közte és a kormányzó közt pedig fogalmi különbség nincsen. A magyar alkotmány szerint a régens, akit vagy húszféle névvel illettek,³⁰ a királyi hatalmat, vagyis a felségjogokat teljességükben gyakorolta. „A külföldi törvényhozásoknak az a néhol található rendelkezése, hogy a régens jogkörét egy és más tekintetben a királyénál szűkebb körben szabják meg, a magyar alkotmányban semmi tekintetben sem talált támpontot. Sem a Hunyadi kormányzóságáról szóló, sem a nádori törvény semmiféle rendelkezést nem tartalmaznak arra nézve, hogy a régens hatalma a királyénak valami szűkített kiadása lenne. Az idézett külföldi korlátozások is csak lényegtelen kicsiségekre vonatkoznak, amelyek az állami élet mivoltát, alapjait nem érintik”.³¹

²⁹ POLNER, i. m. 96. l.

³⁰ Lásd GÁBOR GYULA, i. m. 9. l.

³¹ Erre az eredményre jut KRÜGER ALADÁR, aki először foglalkozott nálunk beható monográfiában a kérdéssel. A régensség a magyar közjogban. Nagyvárad, 1905, 63. l. — Ezt az álláspontot foglalják el alkotmányjogászaink általában. Így pl. NAGY ERNŐ, Magyarország közjoga. 7. kiad. Budapest, 1914, 245. l. — KMETY KÁROLY, Magyar közjog. 6. kiad. Budapest, 1926, 220. l. — CSEKEY, A magyar trónöröklési jog. 394. l. — GÁBOR idézett munkája oklevélszerű bizonyítékokat sorol fel.

Nyilvánvaló tehát, hogy a kormányzónak nem valami „kalapos“ királyt, hanem épenséggel a „koronás“ királyt kell helyettesítenie. Mert ugyan miért biztosítottak az ősök a koronázatlan királynak kevesebb jogot? Egyszerűen azért, hogy rászorítsák minél előbb a koronázásra és ezzel az alkotmányra való eskütételre, ami különösen indokolt volt idegen származású és más államban is uralkodó királyainkkal szemben.

Többen azt kívánják bizonyítani, hogy Hunyadi János és Szilágyi Mihály mint gubernátorok nem gyakorolták a törvényszentesítés, hanem csak a kihirdetés jogát. Ennek a téves felfogásnak az az oka, hogy a törvények megerősítésére (a „szentesítés“ kifejezést csak 1867 óta használják) abban az időben még nem alakult ki határozott formula. A mostani szentesítésnek megfelelő megerősítés eleinte csak a megpecsételésben, később pedig a még ehhez járult aláírásban nyilvánult.³² A törvény a középkor szokásának megfelelően privilégiális formában jelenik meg, amelyet a monarchikus hagyomány mai napig megőrzött. Ezért beszél ma is a király a törvény bevezetésében és záradékában: (Sőt ezt a formát részben még a kormányzótól kihirdetett törvényeink is megtartották.) Ámde a középkorban nem alakult még ki a későbbi határozott formula a szentesítésre nézve. Ezért a szentesítést ebben az időben kizárólag a megpecsételésben és az aláírásban kell keresnünk. Hisz vannak törvényeink, amelyeknek elmaradt a privilégiális ünnepélyes záradéka, mégis törvények, mert megpecsételésük és aláírásuk megtörtént. WERBŐCZY Hármaskönyvének ellenben megvolt a kiváltságlevél formája, a király elfogadta és megerősítő záradékkal ellátta, de még sem vált törvénnyé, mert a királyi pecséttel való megerősítés elmaradt.

Alkotmányjogászaink közül pl. MOLNÁR KÁLMÁN azt tanítja, hogy Hunyadi gyámoltja nevében a törvényki hirdetés jogával is élt, Szilágyi pedig törvényt is szentesített.³³ TOMCSÁNYI MÓRIC már mindkettőjükre nézve elismeri, hogy gyakorolták a szentesítés, vagyis akkori néven a megerősítés, jóváhagyás jogát, de nem ismeri el ezeket a mai helyzetben analógiáknak,

³² V. ö. CSEKEY, A magyar *pragmatica sanctio* írott eredetijéről. (A Magyar Tudományos Akadémia Értekezései a philosophiai és társadalmi tudományok köréből I. k. 7. sz.) Budapest, 1916, 38. l.

³³ MOLNÁR, Magyar közjog 343. l.

mert a kormányzók akkor a megkoronázott király személyét helyettesítették, ma ellenben csak a királyi intézmény helyettesítéséről van szó.³⁴ Nézetünk szerint azonban, ha a mai egészen példátlan és sem a hazai, sem a külföldi történelemben elő nem fordult helyzetre egyáltalán lehet a korábbi esetekből analógiát felhozni, akkor ezt az egészen finom különbséget megtenni alig lehetséges, mert lényegében most is régensségről van szó ha nem is annak gyámkormányzósági esetéről. A mai példátlan esetre az ősök sem gondolhattak. De hivatkozhatunk az 1920: I. tc. 13. §-ához fűzött kormányindokolás következő helyére is: „A törvényjavaslat a kormányzót az alkotmánytörténelmünk praecedens eseteinek és különösen az 1446. évi I., VI., VII., VIII. és IX. törvénycikkekben Hunyady János kormányzósága alkalmából megállapított elveknek megfelelően, elvileg a teljes királyi hatalomkörben foglalt jogok alkotmányos gyakorlására jogosítja fel”.³⁵ Hogy voltaképpen régensségről van szó, arra idézhetjük a kormányzó szavait is, aki Székesfehérvárott 1920 október 17-én a következőképpen világította meg a maga jogállását: „Magyarországnak a királyi hatalom gyakorlása szünetelésének idejére a nemzetgyűlés által a legfőbb hatalom helytartójául megválasztott kormányzója”.³⁶ Hogy a kormányzóság a királyság intézményének helyettesítése, azt újabban az országgyűlés felsőházáról szóló 1926: XXII. tc. közjogi és igazságügyi bizottságának jelentése is szabatosan megállapította, mondván: „A provizórium alatt alkotmányunk százados alapintézményei: a királyság és az országgyűlés érvényben vannak ugyan, működésüket azonban a jogfolytonosság erőszakos megszakítása következtében egyelőre nem fejthetik ki, hanem e tekintetben azokat ideiglenes berendezések helyettesítik”.³⁷

Hogy tehát a kormányzó nem az élő és megkoronázott király nevében és személyében gyakorolja hatalmát, az a dolog

³⁴ Az alkotmányreformról. (Magyar Jogi Szemle XVIII. évf., 1937, 3. sz. 91. l.)

³⁵ Nemzetgyűlési Irományok 1920, I. k. 21. l.

³⁶ IV. Károly visszatérési kísérletei. Kiadja a m. kir. miniszterium. I. f. [Budapest, 1921], 67. l.

³⁷ Az országgyűlés felsőháza (1926: XXII. t.-c.). TÉRFI-EGYED-féle Franklin-kiadás. Budapest, 1926, 15. l.

lényegén mit sem változtat. Hisz a monarchizmus alaptétele, hogy a király nem hal meg, ami azt jelenti, hogy a király jogi személyisége változhatatlan. Királyságban az állam hatalmában mindig a király hatalma nyilvánul meg. Hogy azonban ezt a hatalmat külső kényszerkörülmények miatt a király személyesen nem gyakorolhatja, ez a királyi hatalom lényegén nem változtat semmit. A hatalom ugyanaz, csak megnyilatkozási formája lesz más.³⁸

Az analógiák szempontjából azt se hagyjuk figyelmen kívül, hogy Mátyásnak a nádori méltóságról hozott 1485. évi törvénycikkei ma sincsenek hatályon kívül helyezve, mindössze a nádorválasztást halasztotta el az 1867: VII. tc. E törvények szerint pedig a nádornak a király kiskorúsága, gyengeelméjűsége, távolléte, magszakadása és hanyagsága esetén „alattvalói és országlakosai épen úgy tartoznak engedelmeskedni s magukat minden dologban alárendelni, mint valódi uroknak és királyuknak”. Ennek alapján, illetve analógiájára kívánta SZENTIRMAY ÖDÖN a nádorkormányzót törvényszentesítési joggal felruházni,³⁹ újabban pedig OTTLIK LÁSZLÓ helyezkedik ugyanerre az álláspontra.⁴⁰ De nem látja akadályát annak, hogy a szentesítési jog a kormányzó részére megadassék, az az alkotmányjogásunk sem, aki legbehatóbban foglalkozott a szentesítés kérdésével „A magyar törvény fogalma és jogi természeté” című terjedelmes monográfiájában.⁴¹ JOÓ GYULA szerint: „Szükséges az elvi ellentmondások kiküszöbölése s a kormányzói jogkörnek ősi alkotmányunk szellemével való összhangzásba hozatala, hogy a törvényhozás tényezői között létrejöjjön a kívánt és évszázadok óta kipróbált egyensúly”.⁴²

³⁸ V. ö. KRÜGER, i. m. 64. l.

³⁹ SZENTIRMAY ÖDÖN, A törvényszentesítési joggal felhatalmazott magyar nádorkormányzó. (Pesti Napló 1930 február 14-i sz.)

⁴⁰ OTTLIK LÁSZLÓ, i. m. 217. s k. l.

⁴¹ Kecskemét, 1908—10, főleg 198. s k. l.

⁴² JOÓ GYULA, A kormányzói jogkör kiterjesztése. (Kecskeméti Lapok 1936 november 8-i sz.) — Ugyancsak a kormányzó törvényszentesítési jogának hiányát kifogásolja már 1921-ben BARABÁSI KUN JÓZSEF, amikor a következőket írja: „A törvény tehát — nagyon helytelenül és Hunyady János kormányzói hatáskörével ellentétben — nem ad a kormányzónak törvényszentesítési hatalmat, hanem csak szerény, köztársasági ízü, promulgálási jogot, illetve (a 13. § második bekezdésében) ennek

Nem is tudott hazai példákra hivatkozni az 1920: I. tc. 13. §-ának indokolása, amikor megtagadta a kormányzótól a törvényszentesítés jogát, „hanem úgy, mint a köztársasági alkotmányok szerint a köztársasági elnöknek, csupán a törvény alaki perfekciójához tartozó kihirdetésről való gondoskodás fogja feladatát alkotni“. Vagyis kifejezetten a képvisleti demokrácia alkotmányjogi berendezését kellett a törvénynek kölcsönkérnie, hogy ezt a nívumot, amelyet az ősi magyar alkotmány sohasem ismert, bevonulassa a tipikusan köztársasági jellegű felfüggesztő vétőjoggal együtt a történelmi magyar alkotmány monarchikus épületébe.

Önként kínálkozik a kérdés: ugyan ki áll az ősi alkotmányosság talaján és ki tiszteli jobban nemzeti hagyományainkat: az-e, aki a kormányzót, mint a királyi intézmény élő képét, történelmi alkotmányunk rendelkezéseinek megfelelően részesévé akarja tenni a törvényhozó hatalomnak, vagy pedig az, aki akár szuszpenzív, akár abszolút vétőjog alakjában olyan kisegítő intézményt pártfogol, amelyet sohasem ismert a magyar alkotmány, de amelyért egy forradalmi korszaknak az annak idején divatos népköztársasághoz kellett kölcsönbe fordulnia? Bátran kimondhatjuk, hogy a törvényszentesítési jog hiánya teszi leginkább köztársasági jellegűvé a jelenlegi provizóriumot.

Hogy a szentesítés megtagadása a kormányzót a nemzettel állítaná szembe, ez olyan érv, amely meg nem áll. Hisz ez a királyra is vonatkozhatott volna, aki ép úgy, mint ma a kormányzó, szokásjogi alapon az ú. n. előzetes szentesítési jogot is gyakorolta. A szentesítés megtagadására nincs is példa történelmünkben. Az államfőnek ez a joga ugyanis bizonyos tekintetben erkölcsi kötelesség is. Vannak nevezetesen olyan legmagasabb rendű államhatalmi cselekvények, amelyeket már

is csak az egyik darabját, a törvényki hirdetés elrendelésének, a kihirdetési parancs kiadásának jogát.“ A kormányzó promulgálási joga. (Magyar Jogi Szemle II. évf., 1921, 8. sz. 485. l.) — A törvényszentesítést illetőleg egészen a mi álláspontunkra helyezkedik legújabbán SZONTAGH VILMOS is, akinek a mi elgondolásainkat csaknem mindenben magáévá tevő és figyelemreméltó új megokolásokat is tartalmazó tanulmánya már e dolgozat nyomása közben jelent meg. A szent korona tana és a kormányzói jogkör. (Miskolci Ev. Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára 38. sz.) Miskolc, 1937, 16. s. k. l.

nem is lehet jogilag kikényszeríteni, hanem kizárólag az erkölcs legmagasabb régióiba tartoznak.

Ne feledjük, hogy az átlagpolgárra nézve mindezek a kérdések fel sem merülnek. Miután látja, hogy állami gépezetünk egészen kifogástalanul funkcionál, nem is sejti már, hogy a magyar alkotmány gyönyörű épületén milyen architektikai hibák éktelenkednek. Azt hiszi, hogy mióta visszaállítottuk a két-kamarás országgyűlést, és eltűnt a forradalmi jellegű nemzetgyűlés, oly nagy lépést tettünk a jogfolytonosság útján, hogy immár valóban csak a király hiányzik. Eszébe sem jut többé, hogy az 1926: XXII. tc. 47. §-ának rendelkezése értelmében, ameddig az államfői tennivalókat a kormányzó látja el, az országgyűlés a nemzetgyűlés jogállását tölti be. Ez pedig azt jelenti, hogy a törvényhozó hatalomban megnyilvánuló szuverénitásnak egyedüli birtokosa továbbra is a nemzetgyűlés jogutódaként az országgyűlés. Ha most meggondoljuk még, hogy a képviselőház a felsőház akarata ellenére is alkothat törvényt, a kormányzó pedig felfüggesztő vétőjogával nem akaszthatja meg végleg az országgyűlés határozatának törvénnyé válását: így lehetséges, hogy olyan határozat válik törvénnyé, amelyik mind a felsőház, mind a kormányzó ellenzésével jött létre.⁴³

Az 1920: I. tc. megalkotása óta azonban az országgyűlés szuverénitása kizárólagosságának az elvén már két ízben is csorba esett. Először, amikor félévvel e törvény hatályba lépése után az 1920: XVII. tc. mégis megadta már a kormányzónak az elnapolásra és feloszlásra vonatkozó királyi jogot. Az előbbi azonban csak azzal a megszorítással, hogy az elnapolás legfeljebb harminc napi időtartamra történhetik. Tizenhárom év múlva az országgyűlés egyhangú határozatával létrejött 1933: XXIII. tc. az országgyűlés elnapolásának jogát is ugyanolyan terjedelemben biztosította a kormányzónak, amint azt a király gyakorolta. E törvénycikk hatálybalépése óta tehát az a jogi helyzet, hogy a királynak az országgyűlésre vonatkozó jogai a kormányzót is megilletik.

Miután a kormányzó a törvényhozásnak — épen a szen-

⁴³ Épen ezért szerves része lesz a kormányzói jogkör kiterjesztése mellett az alkotmányjogi reformnak a felsőház jogkörének a képviselőházzal való egyenlősítése. Idevonatkozólag v. ö. CSEKEY, A felsőház kérdésének irodalma. (Budapesti Szemle CCIV. k., 1926, 474. l.)

tesítési jog hiánya miatt — nem egyenrangú tényezője, vagyis nem törvényhozó szerv, az 1933: XXIII. tc. életbelépte óta az a rendellenesség keletkezett, hogy a szuverén törvényhozó szerv működtetése egy vele a szuverénítésban nem osztozó szerv akaratától tétetett függővé, ami voltaképpen illuzóriussá tette a törvényhozó szerv szuverénítését.⁴⁴ A fejlődés tehát kezdve az 1920: XVII. tc.-el az 1933: XXIII. tc.-en át már is olyan irányt vett, hogy a kormányzó az országgyűlés szuverénítésának rovására királyi jogokat gyakorol. Így azonban logikai ellentét keletkezett e két államhatalmi szerv jogállása között. Más szóval nem érvényesül többé az 1920: I. tc. bevezetésének és 2. §-ának az a rendelkezése, hogy a nemzetgyűlés az állami szuverénítés kizárólagos képviselte, sem pedig az 1926: XXII. tc. 47. §-ának az az intézkedése, hogy az országgyűlés a nemzetgyűlés jogállását tölti be.

Nyilvánvaló, hogy ez a logikai ellentét csak oly módon lenne minden további nélkül megszüntethető, ha a kormányzó valóban részesévé tétetnék a szuverén törvényhozói funkciónak, vagy — amint a miniszterelnök találóan kifejezte — a kormányzót és az országgyűlést a törvényhozás olyan tényezőjévé kell tenni, hogy — miként királyaink alatt volt — a törvényalkotás az országgyűlés és a kormányzó együttes feladata legyen. Más szóval: a kormányzót ugyanúgy fel kell ruházni a törvényszentesítés jogával, amint azt a király gyakorolta.

Legújabbban a napilapokban olyan híradások jelentek meg, hogy mégis a koronázatlan király jogállásával egyenlően kívánják szabályozni a kormányzó jogkörét. Így a szentesítés helyett a törvénymegerősítés jogát fogja gyakorolni, mint ahogy régi magyar közjogunkban approbációnak, szankciónak, konfirmációnak nevezték a törvények szentesítését, illetve megerősítését. Főntebb azonban már rámutattunk, hogy ez lényegileg ugyanaz, mert csak 1867 óta használják a törvények megerősítésére a szentesítés kifejezést. Ez a megkerülés tehát voltaképpen csak játék lenne a szavakkal, mert az alkotmányjog csak két fogalmat ismer: a törvényszentesítését, ami a törvényhozásban való aktív közreműködés és a vétőét, ami

⁴⁴ Erre az anomáliára igen nyomatékosan figyelmeztet BÖLÖNY JÓZSEF, A kormányzói jogkör kiterjesztésének kérdéséhez. Budapest, 1936, 16. l.

pedig a már kész törvény joghatályosságának tiltakozás formájában való megakadályozása. Ha tehát a kormányzó részére a törvénymegegyezés jogát biztosítják, akkor aktív részvevője lesz a törvényhozásnak, vagyis voltaképpen a törvényszentesítési jogot fogja gyakorolni, ha nem is ezzel a kifejezéssel. Ennek a különbségtételnek azonban a kifejtettek alapján nem lenne semmi értelme.

2. A nemességadományozási jog tekintetében, ha precedensekre akarunk hivatkozni, ott van mindjárt Hunyadi János, aki gyakorolta ezt a jogot. Hogy mint gyámkormányzó a kiskorú király nevében gyakorolta, nem változtat azon, hogy a királyi adományt ő adta a maga személyében, de az utólagos királyi megerősítés kötelezettsége mellett.

BARANYAY JUSZTIN tragikomikus históriának tekintené a nemességadományozási jog mostani „megteremtését”. Ezt a nézetét még EGYED ISTVÁN is visszautasítja, aki pedig különben nem helyesli annak a kormányzó jogkörébe való beillesztését.⁴⁵ Ámde nem is a nemességadományozási jog „megteremtéséről” van szó, mert hisz az megvan, hanem mindössze annak gyakorlásáról. Igen találóan fejti ki POLNER is, hogy ennek nem lenne semmi akadálya.⁴⁶ Szép példa OTTLIK LÁSZLÓnak is az elgondolása, hogy miként lehetne a nemesség intézményét kitűnően összeegyeztetni a vitézi rend intézményével. JOÓ GYULA is pártolja. Tehát a közjogászok tekintélyes sora szól mellette. Ellene vetik, hogy a nemességadományozás királyi privilégium. Hát a kegyelmezés jogának a gyakorlása, valamint a címek és rendjelek adományozása nem az? Az 1848: III. tc. 7. §-a szerint e jogok gyakorlása „mindig az illető felelős magyar miniszter ellenjegyzése mellett egyenesen Ő Felségét illeti”. Mégis megadta e jogok gyakorlását a kormányzónak az 1920: I. tc. 13. §-a. Javaslatunkban azonban a régi történelmi példák alapján nem zárkoztunk el az elől, hogy a kormányzó nemességadományozását a koronás király utólag megerősítse.

Az 1920: I. tc. 13. §-a nem azért vette ki a nemességadományozást a kormányzó jogköréből, mintha gyakorlása alkot-

⁴⁵ EGYED, Alkotmányjogi reformok. (Magyar Jogi Szemle XVIII. évf., 1937, 3. sz. 107. l.)

⁴⁶ POLNER, i. m. 100. l. — Mellette van SZONTAGH VILMOS is, i. m. 18. s k. l.

mányjogi akadályokkal járt volna, hanem azzal az indokolással, hogy „a kormányzóság átmeneti idejére“ a jogot „az államfőre reáruházni nem szükséges“. A rövid, átmeneti idő indoka tehát ma már megszűnt.

Amikor a nemességadományozási jognak a kormányzó részére való biztosítását is javasoltuk, távolról sem gondoltunk arra, hogy a nemesség ősi intézménye is adás-vétel tárgyává válhatnék. Szerintünk már az 1867 óta adományozott nemességeknek sincs különös értéke. Ellenben királyság vagyunk. Ennek pedig ősi, szerves intézménye a nemesség. Egyik legszebb díszje a trónnak. E mellett még mindig van bizonyos közjogi szerepe is. (Így a főnemességé felsőházunkban.) Tehát nem létesíteni, hanem fenntartani javasoltuk ezt az immár ezer esztendő, ősi intézményünket. Nem annyira új adományozásokra, mint inkább olyan régi magyar nemességek megerősítésére gondoltunk, amelyeket családjaink elpusztult oklevelek híján igazoltatni nem tudnak. Ilyenkor csakis az uralgó kegye segíthet.⁴⁷

3. A főkegyúri jognak a kormányzó részére való biztosítása iránt tett javaslatunkat nem kisebb alkotmányjogászok osztják, mint POLNER ÖDÖN és TOMCSÁNYI MÓRIC. Sőt az előbbi szerint: „A főkegyúri jog gyakorlása volna a kormányzói jogkör kiterjesztésének legfontosabb tárgya“.⁴⁸ ZSEDÉNYI BÉLA

⁴⁷ A belügyminiszternek 1933 november 9-én kelt 33.607/1933. B. M. számú rendelete bevezetésében a következőket mondja: „Sokan jutottak abba a helyzetbe, hogy néhai I. Ferenc József és néhai IV. Károly királyoknak a nemesség, főnemesség és nemesi előnév adományozására irányuló, törvényes alakiságok között kifejezett elhatározása után a királyi hatalom gyakorlásának közbejött szünetelése miatt az adományozásról szóló királyi oklevelet nem tudták többé kiváltani. Méltányos, hogy azok, akik érdemeik jutalmául királyi elhatározás alapján részesültek e kitüntetésben, rangjukat, és előnévüket viselhessék addig is, amíg a jogi helyzet e tekintetben véglegesen rendezést nyer. Ezért az ilyen érdekelték részére a jövőben „Igazolvány“-t fogok kiállítani, mely a királyi elhatározás tényén és tartalmán kívül azt is megállapítja, hogy a királyi oklevelet nem állították ki“. — Itt említjük meg, hogy az 1920: I. tc. megfelelő rendelkezésének hiányában az is vitatott, hogy lehet-e nemességet is átruházó örökbefogadási szerződést kötni. V. ö. SZÁBÓ MIHÁLY, Mai jogunk szerint lehet-e örökbefogadás útján nemességet szerezni? (Miskolci Jogászélet Könyvtára új sorozat 9. sz.) Miskolc, 1935.

⁴⁸ POLNER, i. m. 100. l.

és SZONTAGH VILMOS is pártolja.⁴⁹ Precedensek is vannak. Hunyadi János gyakorolta azt.⁵⁰

Igen fonák, sőt alkotmányjogi szempontból egészen tartahatatlan helyzet állott elő az 1920: I. tc. 13. §-ának ama rendelkezésénél fogva, hogy kivette a kormányzói jogkörből a főkegyúri jogot, melynek gyakorlása az 1848: III. tc. 7. §-a értelmében miniszteri felelősség mellett a végrehajtó hatalomba tartozik. Ellenben nem intézkedett a felől, hogy ha nem a kormányzó, hát ki gyakorolja, jöllehet a törvény miniszteri indokolásában kifejezésre juttatta, „hogy a főkegyúri jog gyakorlása tekintetében tett ez a rendelkezés nem jelenti azt, mintha a magyar állam ezt a szent koronával szorosán egybefoglalt jogot a kormányzóság ideje alatt érvényesíteni nem kívánná”.⁵¹

Miután a hiányosan intézkedő törvény nem határozta meg azt a módot, ahogyan a magyar állam a provizórium alatt ezt az igen fontos jogot gyakorolja, e tekintetben olyan tényleges helyzet keletkezett, amelyet joggal lehet kifogás alá vonni. Jöllehet tehát a kormányzó a főkegyúri jogot nem gyakorolja, mind a megüresedett katolikus főpapi székek betöltése, mind más, a főkegyúri jog körébe tartozó ügyek tekintetében, mint amilyenek a kisebb egyházi javadalmak és címek adományozása vagy az alapítványi és vagyonkezelési ügyek, állandóan történik intézkedés. Az utóbbiak tekintetében például a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletileg intézkedik, jöllehet e királyi jogok gyakorlására a maga személyében feljogosítva nincsen. E mellett a miniszter ténykedéseit ellenőrzés nélkül végzi, mert az ú. n. ellenőrző bizottság szervezete és működése az idevonatkozó királyi jogok gyakorlásától feltételezett. Ezek

⁴⁹ ZSEDÉNYI, i. m. 16. s k. l. — SZONTAGH, i. m. 19. s k. l.

⁵⁰ Hogy Bethlen Gábor rövid ideig tartó magyarországi kormányzói minőségében gyakorolta-e a főkegyúri jogot, arról nincs írott emlékünck, de hogy kormányzói jogköréhez tartozónak tekintette, az kitűnik abból, hogy Fejérdi Márton szepesi kanonokot 1618 május 2-án erdélyi püspöki helynöknek nevezte ki. Az oklevelet közli FRANKÓI VILMOS, A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig. Budapest, 1895. 333. l. — Ellenben gyakorolták e jogot mind a katolikus, mind a protestáns vallású erdélyi fejedelmek.

⁵¹ Indokolás a 13. §-hoz, 12. bek. (Nemzetgyűlési Irományok 1920, I. k. 23. l.)

helyét pedig annál kevésbé töltheti be, mert a királyi jogok gyakorlásának szünetelése óta új tagjai oly tényezőtől nyerték kinevezésüket, amelynek ehhez nem volt törvényes joga.⁵²

Még fonákabb helyzet keletkezett a királyi főkegyúri jogok közül a javadalomadományozási jog gyakorlása körül. Így bonyodalmak támadtak 1923-ban a kalocsai érseki szék betöltésekor. De sokat foglalkoztatta a közvéleményt 1926-ban a pécsi püspökség és 1927-ben a hercegprímási méltóság betöltése. Végül is hosszas tárgyalások után kialakult egy olyan átmeneti tényleges gyakorlat, amelynek aktái azonban nem kerültek a nyilvánosság elé. Ma tehát a helyzet az, hogy a püspököket a pápa nevezi ki, de előzőleg a jelölt nevét közli a kormánnyal, hogy nincs-e politikai tekintetben kifogása ellene. Az egyéb királyi adományozáson nyugvó kisebb javadalmak, mint a kanonokságok és javadalmi apátságok betöltését ma az illető megyéspüspökök végzik. De ezek alól is kivétettek a káptalani nagyprépostságok és azok a javadalmak, amelyeket előzőleg valamely a pápa familiájához tartozó pap (pl. pápai prelátus vagy kamarás) birtokolt. Ilyen esetekben a szentszék élni szokott az új kánonjogi kódexben biztosított jogával.

A szentszék gyakorlata ma Magyarországon teljesen az 1918 május 19-én életbe léptetett új kánonjogi kódexen alapul, amely jórészen SERÉDI JUSZTINIÁN munkája. A kódex szerint ugyanis a jövőben sem közjogi, sem magánjogi természetű kegyuraságok nem adományozhatók, s a főpapok kinevezésének jogát minden világi közreműködéstől mentesen kizárólag a pápa részére kívánja biztosítani. Ezt az álláspontot már XV. Benedek pápa 1918 december 15-i titkos konzisztóriumai allokuciója kifejezte. Ebben ugyanis megállapította, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia megszűnésével mindazok a privilégiumok és egyéb jogosítványok, amelyeket a monarchia uralkodói élveztek, megszűntek s azok tekintetében a szentszék a jövőben szabad kezét élvez.

Így állván a dolog, ma már alig lehet többé arra számítani, hogy a koronás magyar király a jövőben ép oly keretek közt gyakorolhatná a főkegyúri jogot, mint elődei 1918 előtt. Az

⁵² V. ö. CSORBA FERENC, A királyi kegyuri jog és a mai helyzet. Budapest, 1929, 68. l. — BÖLÖNY JÓZSEF, Királyi hatalom és kormányzói jogkör. Budapest, 1933, 94. l.

azóta történt változások többé meg nem történteknek nem tekinthetők. A magyar állam részéről 1918 óta annyi jogfeladás történt, hogy egyoldalúlag többé ezt a kérdést nem rendezheti. Nyilvánvaló tehát, hogyha az állam a katolikus egyházpolitikai kérdéseket rendezni óhajtja, — már pedig rendeznie kell! — akkor az egyoldalú, privilégiális főkegyúri rendszer helyett a kétoldalú nemzetközi szerződésjellegű konkordátumot kell igénybe vennie. A világháború után a szentszék és 14 európai állam közt kötött konkordátum példája mutatja, hogy a függő egyházpolitikai kérdéseket mindkét felet kielégítően meg lehetne oldani. Mindenesetre a törvényhozás ratifikációja után életbe lépő, tehát változtatásnak nehezebben alávetett konkordátum alapján megfelelően biztosítani lehetne a magyar kormány politikai befolyását és az előírt szövegű ünnepélyes eskütételt az államfő kezébe. Mert nagyon helyesen mutat rá POLNER arra a visszás közjogi helyzetre, amely a felsőház létesítése következtében beállott. Így ugyanis a magyar törvényhozó testületnek állásuknál fogva olyan tagjai is lehetnek, akik idegen hatalmi tényezőtől nyerik el állásukat a nélkül, hogy a magyar államnak az ilyen kinevezésre intézményszerű befolyása lenne.

Arra kellene tehát törekedni, hogy ez a függő kérdés a provizórium idejére közmegelegedésre rendeztessék a nélkül azonban, hogy a királyi méltóság betöltése esetére a főkegyúri jog eredeti tartalmából most bármit is feladnánk. Az ideiglenes rendezésből tehát nem lehetne következtetést vonni a jövő szempontjából. A nélkül, hogy itt a részletekre kitérhetnénk, csak megjegyezni kívánjuk, hogy a konkordátummal való rendezésnek BARANYAY JUSZTINNA ellentétben katolikus tényezők részéről is tekintélyes hívei vannak. Így nyilatkozott pl. javaslatunkkal kapcsolatban ERNSZT SÁNDOR,⁵³ és ezt az álláspontot fejtette ki egyik előadásában TÓTH LÁSZLÓ pécsi egyetemi tanár is.⁵⁴

4. A kormányzó felelősségrevonása tekintetében már 1920-ban arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy sérthetetlenség és felelősségrevonás kizárják egymást. Az 1831

⁵³ Nemzeti Ujság 1937 február 14-i sz.

⁵⁴ 1932-ben az Erdélyi Férfiak Egyesületében Budapesten tartott előadásának kéziratát volt szíves rendelkezésünkre bocsátani, úgyhogy annak megállapításait fent a szövegben értékesítettük is.

február 7-i belga alkotmány 63. cikke szerint: „La personne du roi est inviolable; ses ministres sont responsables.“ Nyilvánvaló ebből is, hogy a sérthetetlenség két fogalmat foglal magában: a tulajdonképeni sérthetetlenséget és a felelőtlenséget.⁵⁵ Más szóval jelenti egyfelől, hogy az államfő különös büntetőjogi oltalomban részesül és hogy az államban semmiféle hatalomtól nem vonható felelősségre. Az utóbbi értelemben a sérthetetlenség egyértelmű a felelőtlenséggel, amit ma a sérthetetlenségben általában bennrejlőnek szoktak tekinteni. Innét van, hogy a legtöbb alkotmány az előbbit külön ki sem fejezi. Pl. az 1887 november 30-i holland alkotmány 53. §-a szerint: „A király sérthetetlen; a miniszterek felelősek.“ Királyság és köztársaság közt épen az az egyik alapvető különbség, hogy a király személye sérthetetlen és felelőtlen. A köztársasági elnök ellenben felelősségre vonható. Nem is tudta a kormányindokolás mással magyarázni a kormányzó felelősségrevonásának lehetőségét, mint hogy: „A kormányzó közjogi állása ... nem azonosítható a szuverén államfő állásával, hanem megfelel annak a jogállásnak, amelyet a köztársaságban a köztársasági elnök tölt be.“⁵⁶ Jellemző az 1920: I. tc. fogalmi zavaraira, hogy hol régensnek tekint a kormányzót, hol meg köztársasági elnöknek. Ha a király helyettese, akkor nem lehet felelős. Igen találóan írja KMETY: „A magyar állam királysági jellege egyébként a kormányzónak jogi felelősségével elvileg nehezen egyeztethető össze.“⁵⁷ Az 1920: I. tc. 14. §-a megalakotója előtt annyira a köztársaság fogalma lebegett, hogy szinte szóról-szóra lefordította az 1919 augusztus 11-i német weimari alkotmány 59. cikkét. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy még a köztársasági alkotmányok sem helyezkednek kivétel nélkül a felelősség alapjára. Így az 1920 február 29-i csehszlovák alkotmány 66. §-a szerint a köztársaság elnöke funkcióinak gyakorlásáért nem felelős.

A kormányzó felelősségrevonásának lehetőségét nemcsak azért kell eltörölni, mert ellenkezik a monarchikus elvvel, hanem mert, ha törvényszentelési jogot nyer, akkor részesévé

⁵⁵ Ugyanígy BÖLÖNY, Királyi hatalom és kormányzói jogkör 60. l.

⁵⁶ Indokolás a 14. §-hoz, 2. bek. (Nemzetgyűlési Irányok 1920, I. k. 23. s k. l.)

⁵⁷ I. m. 262. l.

válí a szuverén hatalomnak. Hogy a felelősségrevonás érvényesítésére maga a törvényhozó sem gondolt komolyan, arra jellemző, hogy a felelősség mibenlétét és a felelősségrevonás módját nem szabályozta. Igaz, hogy tizenhat év múlva az 1926: XXII. tc. 48. §-a utal az 1848: III. tc. 34. §-ában a miniszterek felett ítélkező bíróságra, amely azonban a „felső tábla“ tagjaiból rendeli a bíróságot megalakítani. A „felső tábla“ vagy más néven főrendiház azonban ma nem működik. E mellett JOÓ GYULA szerint: „Minthogy... nincs meghatározva a kormányzói megbízatás időtartama, ez a törvény soha nem alkalmazható.“⁵⁸ Miképen lehetne ugyanis a sérthetetlen kormányzót hivatali ideje alatt felelősségre vonni? Más a köztársasági elnökénél a helyzet, akinek megbízatása rövid időtartamra szól. Nyilvánvaló tehát, hogy sérthetlenség és felelősségrevonás a kormányzó személyét illetőleg jogilag abszurdum, mert kizárják egymást.

Igen érdekesek azok az ellenvetések is, amelyeket ZSEDÉNYI hoz fel. A törvény ugyanis nem rendelkezett arra nézve, hogy mi lenne az államfői hatalommal a kormányzó vád alá helyezése esetén a vádhatározat és az ítélet közé eső időben. Gyakorolhatná-e a kormányzó továbbra is jogait? Ha pedig nem, ki az, aki helyette az államfői jogok gyakorlására jogosult, mert az 1926: XXII. tc. a minisztertanácsot a halaszthatatlan államfői teendők ellátására csak a kormányzói tiszt megüresedése esetére hatalmazza föl? Más a helyzet pl. a minisztereknél, akik vád alá helyezésük pillanatában megszűnnek miniszterek lenni. A mai szabályozás mellett azután megtörténhetik az is, hogy a kormányzó, akit az országgyűlés két háza titkos szavazással együttes ülésben választ, csak a felsőház tagjaiból kikerült csekély többséggel nyeri el tisztét. A képviselőház ellenben száz tagjának indítványára kétharmad szótöbbséggel a legelső kínál-

⁵⁸ Kecskeméti Lapok 1936 november 8-i sz. — A kormányzó felelősségrevonásának megszüntetése mellett nyilatkozik TOMCSÁNYI is. (Nemzeti Ujság 1937 február 14-i sz.) Nem ilyen határozott már a Magyar Jogi Szemléből fentebb idézett értekezése. 94. s k. l. — Némi módosítást javasol BUZA LÁSZLÓ is, aki helyesen állapítja meg, hogy a miniszter felelőssége szükségképen kizárja az államfő felelősségét. A kormányzói jogkör kiterjesztése. (Jogállam XXXVI. évf., 1937, 3—4. f. 113. l.) — A mi nemzetünket osztja SZONTAGH VILMOS, i. m. 26. s k. l.

kozó csekély alkalom esetén vád alá helyezi, hogy helyéről eltávolíthassa.⁵⁹ Mindezek a lehetőségek elég pregnánsan bizonyítják, hogy a kormányzó felelősségrevonásának rendelkezését törölnünk kell törvénytárunkból.

5. Ami a k o r m á n y z ó címet illeti, tanulmányunkban a többi határozott, konkrét javaslat mellett a „fejedelmi” címet csak mint megfontolandó ötletet vetettük fel. Rámutattunk, hogy a régensség fogalmának megjelölésére használt sokféle hazai elnevezés közt a történelem során ez is szerepelt. E mellett a köztársasági ízü „kormányzó” megjelölést épen a királyság eszméjének kidomborítása céljából véltük ezzel helyettesíthetőnek. Egészen félreértették azonban szándékunkat azok, akik azt hitték, hogy az ősi magyar királyság helyébe ezzel valami balkáni ízü fejedelemséget óhajtottunk volna javaslatba hozni. Előttünk valami a „prince-régent”-hoz hasonló kifejezés lebeggett. Mint ahogy a „kormányzó” megjelölésére idegen nyelven régenst is használnak. Francia címe: „le Régent du Royaume de Hongrie”. Hát ez csak jóval több, mint „gouverneur”? Mert kormányzója van egy banknak, egy gouvernement-nak, egy amerikai tagállamnak, de régense csak egy szuverén monarchiának lehet. Megszólításban is jóval magasabb címzés illeti francia nyelven a magyar kormányzót, mint magyarul. A „Son Altesse Sérénissime” jóval több, mint „főméltóságú”, amely megfelel a régi „celsissimus”-nak, amely címet a hercegeknek megadtak. „Serenissimus”-nak ellenben Árpád-házi királyainkat címezték. „Altesse Royale” már királyi fenség. Az „Altesse Sérénissime”-nek pedig POLNER szerint is a „főmagasságú” cím felelne meg.

Újabban SZILÁGYI LÁSZLÓ is igen megfontolandó érveket hozott fel a fejedelmi cím mellett. Különösen az erdélyi fejedelmi példákból mutatott rá történelmileg, hogy a fejedelem mindig valóságos államfő volt, míg a kormányzó annak csak a helyettese. Már pedig az erdélyi jogélet sok tekintetben iránytmutató lehet, mert, amikor az ország egyéb területeirészei idegen uralom alatt állottak, ott a régi magyar jog hamisítatlanul élt tovább.⁶⁰

⁵⁹ ZSEDÉNYI, i. m. 18. s k. 1.

⁶⁰ SZILÁGYI LÁSZLÓ, Fejedelem, kormányzó, nádor. (A Vármegye XXXII. évf., 1937, 9–11. sz.)

OTTLIK LÁSZLÓ a nádori méltóságot szeretné feleleveníteni és a jelenlegi kormányzói hatalmat az ország nádorára ruházni.⁶¹ Ez az eszme nem új. Már 1920-ban is fölmerült. Azóta néhányan újból foglalkoztak vele. Így EGYED ISTVÁN,⁶² SZENTIRMAI ÖDÖN⁶³ és KEMENCZY GÁBOR.⁶⁴ Nézetünk szerint nem lenne szerencsés két okból. Az egyik, hogy a nádor hivatalnok. Első tisztviselője az országnak. Hunyadi Jánosnak pl. volt nádorispánja. A kormányzó ellenben nem hivatalnok, hanem a királyt helyettesítő, illetve pótló állami főszerv, ideiglenes államfő, aki átmenetileg a király teendőit látja el. A nádorság felelevenítésével tehát nemhogy emelnék a kormányzó méltóságát, de épenséggel lejjebb szállítanók. Ez a megoldás tehát nem kedvezne a monarchizmus kidomborításának. A másik ok pedig, ami ellenzi, hogy a külföld már megszokta a kormányzóban a magyar királyság régensét tisztelni. Most ez az új kifejezés újabb fogalmi zavarokhoz vezetne.

6. A kormányzó helyettesítése és az utódlási kérdés rendezése tekintetében tett javaslatunk alig váltott ki ellenvéleményt. Legfeljebb az intézmény elnevezése tekintetében merültek föl újabb nézetek. Így igen életrevalónak tartanók, ha a kormányzó állandó helyettese, illetve a régi alkormányzó helyét a nádori intézmény felújításával töltenők be. TOMCSÁNYI is ezt javasolja.⁶⁵ Itt tág tér kínálkoznék OTTLIK elgondolásának a megvalósítására. A kormányzótanácsot jó magunk is kevésbé tartottuk megfelelőnek, mert hisz a monarchizmus elvének az egy személlyel való helyettesítés

⁶¹ OTTLIK, i. m. 217. s k. l.

⁶² EGYED, A király helyettesítése és a nádori intézmény felújítása. (Jogállam XX. évf., 1921, 281. s k. l.)

⁶³ SZENTIRMAI ÖDÖN, i. m.

⁶⁴ KEMENCZY GÁBOR, Vissza az ősi alkotmányhoz. Budapest, 1936, 128. s k. l. — Ugyanígy PONGRÁCZ KÁLMÁN, A kormányzói jogkör kiterjesztése és a magyar közjog. (Magyar Kultúra XXIV. évf., 1937, 6. sz. 178. s k. l.) — Ellenzik a nádorság felújítását MOLNÁR KÁLMÁN, A jogfolytonosság követelményei és a kibontakozás útja. Eger, 1920, 19. s k. l. — FERDINANDY LÁSZLÓ, A nádori méltóság betöltése és az ideiglenes alkotmány. Budapest [1926]. — FERDINANDY GYULA, Felsőjogok. Közjogi problémák II. Budapest, 1937, 24. s k. l.

⁶⁵ TOMCSÁNYI, i. m. 96. l. — JUHÁSZ JÓZSEF a nádorság mintájára kormányzóhelyettest javasol. Kormányzói jogkör és a kormányzóhelyettesi intézmény. (Országút II. év., 1936, 2. sz. 6. l.)

felelne meg leginkább. Legfeljebb még az egykori „ifjabb királyság” mintájára elgondolható pretenziók megakadályozására ki lehetne mondani, hogy a nádor nem választható kormányzóvá. E mellett azalatt, míg a kormányzó jogait gyakorolja, neki nem lehetne befolyása az államügyek vitelére, nehogy egy a kormányzóéval konkuráló főhatalom keletkezzék.⁶⁶

Ellenben teljesen elhibázottnak véljük EGYEDnek azt az elgondolását, hogy a kormányzónak valaminő formában befolyást kellene biztosítani utódjának kijelölésére.⁶⁷ Ez MOÓR GYULA⁶⁸ és ANGYAL PÁL⁶⁹ részéről olyan visszautasításban részesült, amihez valóban nincsen hozzátenni való.

Ezt a kérdést legújabbban ZSEDÉNYI BÉLA tette tűzetesebb vizsgálat tárgyává „Üresedés és utódlás a kormányzói tisztben” című tanulmányában.⁷⁰ Helyesen mutat rá, hogy amikor a nemzetgyűlés az 1926: XXII. tc. 48. §-ában a kormányzói tiszt üresedése idejére a minisztertanácsra bízta az államfői hatalom gyakorlását, ismét csak a köztársasági alkotmányok rendelkezését vette mintául. Ezt azonban részint tévesen alkalmazta, részint hiányos megoldást teremtett, részint pedig ellenkezésbe jutott ősi alkotmányunk szellemével.

Tévedése e rendelkezésnek ott van, hogy a kormányzó választása nem rövid időközre történik, miként a köztársasági elnöké, akinek utódját még az előd idejében megválasztván, voltaképen interregnum csak abban a rendkívüli esetben állhat elő, ha az elnök időközben meghal. Nálunk ellenben épen ez a rendkívüli eset lesz a kormányzói tisztség megüresedésének rendes esete. Hiányos a törvény rendelkezése azért, mert csak

⁶⁶ Nem áll meg ECKHARDT TIBORNak az a beállítása, mintha a nádori méltóságban a „Führerprinzip” jelentkeznék. Felszólalását, amelyet a Magyar Nemzetpolitikai Társaságban a Csekey—Ottlik vita alapján a kormányzói jogkör reformjának ankétján tartott, közölték a napilapok. Így legbővebben a Magyarság 1937 április 16-i sz.-a.

⁶⁷ EGYED, A kormányzói jogkör rendezése. (Magyarság 1937 január 21-i sz.) — U. ö, Alkotmányjogi reformok. (Magyar Jogi Szemle XVIII. évf., 1937, 3. sz. 109. l.)

⁶⁸ Nemzeti Ujság 1937 február 14-i sz.

⁶⁹ ANGYAL PÁL, A kormányzói jogkör kiterjesztésének kérdése. (Magyar Jogi Szemle XVIII. évf., 1937, 3. sz. 117. s k. l.) Megjelent különnyomatban is.

⁷⁰ Miskolci Jogászséglet Könyvtára új sorozat 23. sz. Miskolc, 1937.

annyit mond, hogy az új kormányzó megválasztására a „szükséges intézkedéseket haladéktalanul meg kell tenni“. Ezzel szemben a köztársasági alkotmányok pontos határidőkkel egészen rövidre szabják azt az időt, amelyben az államfői és a kormányhatalom egybeolvad. De ellenkezik ez a rendelkezés a magyar alkotmány monarchikus szellemével is. Királyságban ugyanis a végrehajtó hatalom feje a király, a kormány pedig a királytól gyakorolt végrehajtó hatalomnak a szerve. Itt tehát a kettőnek az egybeolvadása sokkal fonákabb helyzetet teremt, mint a demokráciában, ahol a végrehajtó hatalom rendszerint megoszlik az államfő és a kormány közt, amely utóbbi önjogán is résztvesz a végrehajtó hatalomban.

ZSEDÉNYI épen ezeknek a megfontolásoknak alapján a mienkéhez hasonlóan arra az eredményre jut, hogy a mai jogtól eltérő olyan megoldást kellene létesíteni, amelynek „célja épen az, hogy az átmeneti kormányzás az ősi alkotmány rendjére mindenképen veszélytelen kézbe jusson s úgy tartalmában, mint jogkörében is törvényesen szűkre legyen szabva.“⁷¹ A mi alternatívánk közül a kormányzótanácsot tartaná a tőlünk javasolt egybeállításban helyesnek, de annak az OTTLIKTől ajánlott „helytartótanács“ elnevezést adná. De ő is a mellett van, hogy ennek a tanácsnak a jogköre és felelőssége mind a kormányzói tiszt megüresedése, mind a kormányzó akadályoztatása esetére előre tüzetesen szabályoztassék.

Miként javaslatunkban tettük, ZSEDÉNYI is és TOMCSÁNYI is⁷² kívánják a kormányzóválasztás alakiságának tüzetes szabályozását. Az 1926: XXII. tc. 48. §-a ugyanis csak annyit mond, hogy „a kormányzót a magyar állampolgárok közül az országgyűlés két háza titkos szavazással együttes ülésben választja meg“. Ki kellene mondani, hogy a kormányzó jogszerű megválasztásához általános többség kell. Intézkedni kellene azután az esetleges pótválasztás időpontjáról is. Ellenben ZSEDÉNYI is igen helyesen elveti a jelölés vagy az ajánlás gondolatát a kormányzóválasztással kapcsolatban. Kétségtelen, hogy ez sérti a törvényhozás szuverénitását, de meg a titkosságnak is a rovására lenne.

⁷¹ ZSEDÉNYI, i. m. 9. l. — Az alkormányzóra vonatkozó javaslatunkat teszi magáévá SZONTAGH VILMOS is, i. m. 20. l.

⁷² TOMCSÁNYI, i. m. 95. l.

Összefoglalás

Végül még csak annyit, hogy a kormányzói méltóság szabályozásával alkotmányfejlődésünk igen helyesen kialakította az alkotmányunkban olyannyira hiányzott királyhelyettesítő régensségnek az intézményét. Ez most már fenntartandó lesz a jövőben is, vagyis arra az esetre, ha a király funkcióinak gyakorlásában bármely okból akadályozva lenne. Épen ezért teljesen elhibázottnak tartjuk azt a nézetet, mely a kormányzói jogkör kiterjesztését mintegy megjutalmazásnak állítaná be a kormányzó úr rendkívüli érdemeiért és egyben mint „kivételes jogot” kizárólag az ő személyére korlátozná.⁷³ Ha valami, ez valóban ellentétben állana egész alkotmányunkkal és jogfejlődésünkkel. E mellett a kormányzó úr nem szorult rá ilyen jutalmazásra, utódjának helyzetét pedig rendkívül megnehezítené.

Felhozták még a kormányzói jogkör kiterjesztésének tervével szemben azt a kifogást, hogy a törvényszentesítési jog biztosítása és a felelősségrevonás megszüntetése következtében a kormányzó valóban olyan jogálláshoz jutna, amely semmiben sem különböznék a királyétól. Ez azonban tévedés. A kormányzót ugyan az 1920: I. tc. 13. §-a szerint is a királyi hatalomban foglalt jogok alkotmányos gyakorlata általában megilleti. A kormányzó tehát kell, hogy élő képe legyen a királynak. Ez felel meg a régensség jogi intézményének is. De a kormányzót három dolog mindig élesen meg fogja különböztetni a királytól. Az egyik, hogy fejét nem érinti Szent István koronája. Ennek következtében nem részesül az apostoli király címében, megszólításában és egyéb tiszteleti jogaiban. Tehát sohasem lesz „*caput*

⁷³ Így AJTAY JÓZSEF, A kormányzói jogkör rendezése. (Magyar-ság 1937 január 12-i sz.) — EGYED ISTVÁN, u. o. 1937 január 21-i sz.

sacrae coronae". Továbbá, hogy hatalma nem örökletes és nem élethossziglanra szól, hanem csak addig az időpontig, amíg a nemzet nem intézkedik a trón betöltése tekintetében.

Azzal a néhány helyről elhangzott nézettel szemben pedig, mintha a kormányzói jogkör kiterjesztése nálunk az utóbbi években csak politikai jelszó lett volna,⁷⁴ ideiktatjuk a magyar közjogászok nesztorának, NÉMETHY KÁROLY belső titkos tanácsos, ny. belügyi államtitkárnak a tőle szerkesztett *Magyar Közigazgatás* című folyóiratban lefektetett nézetét. NÉMETHY KÁROLY az 1933: XXIII. tc.-nek megszavazásával kapcsolatban a következőket írta: „Őszintén megjegyezzük azonban, hogy ez a törvényjavaslat a közvélemény várakozását nem egészen elégítette ki. Jól tudva ugyanis azt, hogy az összeomlás után, még a romhalmaz közepette összeült első nemzetgyűlés, az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről' szóló 1920: I. törvény-cikkben milyen szűkösen, a királyi hatalom teljhatalmától nagyon is eltérő korlátozással állapította meg a kormányzói hatalmat, vagyis a megválasztandó Kormányzó jogkörét: ma, az eredetileg egészen átmenetinek vélt állapotnak hosszabb időre állandósulása után az államfői hatalomnak jelentősebb kiterjesztését várták igen sokan. Hozzájárult a várakozáshoz a tárgyi indokokon felül egy meleg, szubjektív, mondjuk érzelmi szempont is. Magyarország Kormányzójának: Horthy Miklós. Ő Főméltóságának közmegebecsülésben és közszeretetben álló nemes egyénisége, az ő bölcs, eredményes államfői működésének immár 13 éves folyamata minden jó magyar ember lelkében olyan meggyőződést, szívében olyan hálás ragaszkodást váltott ki, hogy 'a legelső magyar embernek' az államfői jogkör egészével vagy legalább minél teljesebb mértékével való felru-

⁷⁴ Érdekesen mutatott rá ANTAL ISTVÁN a kormányzói jogkör reformjának a 66. jegyzetben (148: 1.) említett ankétja 1937 április 23-i folytatásán, hogy a kormányzói jogkör kiterjesztésének gondolata még a GÖMBÖS-kormány alatt nem mint a titkos választójog korrektívuma merült fel, hanem mint egy nagy alkotmányjogi reform szerves része. (Legbővebben közölte az Új Magyarország 1937 április 24-i sz.-a.) — Így megdőlt ZSEDÉNYI-nek az a felfogása, mintha a kormányzói jogkör reformja csak abból a szempontból jöhetne tekintetbe, hogy mennyiben lehet az általános, titkos választójog ellensúlyozója. A kormányzói jogkör kiterjesztése 7. s k. l.

házását joggal senki nem kifogásolhatta volna.⁷⁵ A nagy magyar közjogász e kristálytiszta alkotmányjogi fejtegetését a mi tizenhét év óta hirdetett nézetünk diadalmas megerősítésének tekinthetjük.

Abból a körülményből, hogy a kormányzó jogkörét az 1920: I. tc. megalkotása óta ismételtén kiterjesztették, nyilvánvaló, hogy a királyi jogok nem jogelvi, hanem politikai célszerűségi alapon utalhatók át a királyi jogkörből a kormányzóiba. A helyes politikai mérlegelésnek pedig oda kell vezetnie, hogy amikor nem is a király személyének a helyettesítéséről, hanem a királyi intézménynek a pótlásáról van szó, a királyi funkciók bármelyikének elvonása bénítólag hathat az államélet egészére is. Az államélet folyamatos szükségletét kielégítő jogok nemgyakorlása sorvasztólag hathat a királyság és a szent korona eszméjére is.⁷⁶

Nyilvánvalóan következik a szent korona tanából, hogy ha a királyi szerv bármely okból hiányzik, akkor gondoskodni kell a királyi jogkörnek helyettes útján való ellátásáról. Az ősi magyar alkotmányos felfogás a nádorra mint gyámkormányzóra, tehát koronázatlan államszervre, az egész királyi hatalmat csorbíthatatlanul átruházta. Ez a király kiskorúsága, gyengeelméjűsége, távolléte, megszakadása vagy hanyagsága esetén következett be. Arra az esetre azonban, hogy az országnak idegen hatalmak beavatkozására kelljen magát koronás királyától és uralkodóházától huzamosabb időre megfosztania és a királyság intézményét csak elvileg fenntartania, az ősök valóban nem gondolhattak.

A magyar alkotmányt azonban történelmi jellegénél fogva éppen páratlan rugalmassága jellemzi. Nyilvánvaló tehát, hogy azokat az alapelveket, amelyeket ősi alkotmányunk a régensség eseteire megállapított, erre a *sui generis* interregnumra is alkalmaznunk kell. Sőt alkotmányunk szelleméből logikailag éppen az következik, hogy amikor nem is a királyi személy helyettesítéséről, hanem valósággal a királyi szerv, illetve jogkör pótlásáról van szó, akkor a helyettesnek még inkább a teljes jogkört kell ellátnia. A régensség intéz-

⁷⁵ N[ÉMETHY] K[ÁROLY], A kormányzói jogkör kiterjesztése. (Magyar Közigazgatás LI. évf., 1933, 28—29. sz.)

⁷⁶ V. ö. SZONTAGH VILMOS, i. m. 15. l.

ménye, bármi legyen is az oka, logikusan követeli az államfői teendők hiánytalan el-
látását. Mert az államélet szempontjából nem az a fontos,
hogy a jog szerint létesített államfő látja-e el e teendőket vagy
pedig annak a helyettese. A monarchikus eszmét tehát nem az
veszélyeztetéi leginkább, ha a fejedelmi jogokat nem a monarcha
gyakorolja, hanem az, ha az államfői jogok egyáltalán gyakor-
latlanul maradnak.

A szent korona elméletére és a monarchista gondolatra
egyaránt sorvasztó veszélyt rejt magában az a mostani felemás
felépítés, mely szerint a király helyetteseként beállított ideig-
lenes államfő a valóságban nem helyettese a monarchának, mert
nem annak a jogkörét gyakorolja. A legnagyobb veszély pedig
abban van, hogy ez a királyétól eltérő, külön jogkör, amelyet
a kormányzó gyakorol, nem teszi őt részesévé a szent korona
hatalmának, a szuverénitásnak. Hatásköréből tehát hiányzik
épen az a jogosultság, amely a monarchát lényegileg megkü-
lönbözteti a köztársasági elnöktől. Amíg a királyi szervet pótló
kormányzó nem gyakorolja a törvényszentesítés jogát és nem
mentesítetik a felelősség alól, addig a magát királyságnak ne-
vező magyar államnak köztársasági szerve lesz. Amíg a kor-
mányzó nem lesz a törvényhozásnak az országgyűléssel egyen-
rangú tényezője, addig a ROUSSEAU-féle népszuverénitási elv ér-
vényesül. Ez pedig kiegyenlíthetetlen ellentétet alkot a szent ko-
rona tanában oly fenségesen megnyilatkozó nemzetszuveréni-
tási elvvel, amely szerint a szuverén hatalom csak megosztottan
gyakorolható a nemzetet képviselő országgyűlés és az állam-
fő által.

Ha államéletünk ornametikáján, amelyre őseink bölcses-
sége folytán oly büszkék vagyunk, helytelen politikai törekvé-
sekből továbbra is eltűrjük ezt a szépségfoltot, úgy kitesszük
magunkat annak a beleélésébe, hogy a szent korona tana egy
magát túlélt anakronizmus, amelyre a viszonyok változása foly-
tán immár nincs is szükségünk. Ha azonban a szent korona tana
nem megmerevedett formaság, hanem elevenen ható erő, amely
páratlan rugalmasságot ad a történelmi magyar alkotmány-
nak, akkor logikailag következik alapelveiből, hogy nemcsak
egyes akadályozási esetekben lehet gondoskodni a jogok gya-
korlásáról helyettesítés útján, hanem minden esetben. Tehát

olyanban is, amelyre a törvényhozó annak idején a nádor mint gyámkormányzó jogkörének a szabályozásakor nem gondolt, mert nem is gondolhatott.

Találón írja tehát SZONTAGH VILMOS, hogy a kormányzónak a jogkörét a király jogkörével szemben nem korlátozni, hanem attól megkülönböztetni kell. Ennélfogva helyes az az álláspont, hogy a kormányzót nem tehetjük meg monarchának. Ellenben nem áll meg az, mintha a helyettesnek a helyettesített jogkörével való felruházása *ipso facto* jogilag is egyenlővé tenné a helyettesítéssel.⁷⁷

A kormányzói jogkör kiterjesztése ellen leginkább azzal szoktak érvelni, hogy vannak úgynevezett kizárólagos királyi jogok, valamint olyanok, amelyeket csakis a koronás király gyakorolhat. A magyar alkotmány azonban nem ismeri a királynak fenntartott jogok (*jura reservata*) fogalmát. A magyar király nem olyan „Isten kegyelméből” való uralkodó, mint azoké az államoké, amelyekben alkotmányjuk tanítása szerint az uralkodónak mintegy veleszületett jogai vannak, amelyek kizárólag és egyedül tőle gyakorolhatók a nemzet minden befolyása nélkül. Nálunk azonban minden jog a nemzeté, amely a szuverén hatalmat a koronázással ruházza át a királyra. Nálunk tehát a felségjogok is a nemzetnek a király által gyakorolt jogai. E szerint téves az a felfogás, amely azzal az indokolással akarja megtagadni valamely jognak a kormányzói jogkörbe való utalását, hogy az kizárólag királyi jog. Hisz az 1920: I. és azt kiegészítő törvénycikkek az egész kormányzói jogkört királyi jogokból építették föl. Magának az 1920: I. tc. 13. §-a indokolásának már idézett szavai szerint a kormányzót elvileg a teljes királyi hatalomkörben foglalt jogok alkotmányos gyakorlása megilleti.

Szó sem volt akkor arról, hogy pusztán a koronázatlan király jogainak a gyakorlása illetné. Ennek a megkülönböztetésnek nem is lehet helye a kormányzó jogkörének megállapításánál, mert hisz ő épen a koronás királyt, illetve a királyi szervet hívatott helyettesíteni. Az államhatalom főágai közt nincs koronázott vagy koronázatlan államfői hatalom, hanem csak államfői hatalom van. A kormányzó, ép úgy, mint hajdan a gu-

⁷⁷ U. o. 13. l.

bernátor és a nádor gyámkormányzói minőségében, mint koronázatlan államszerv hívatott a koronás király funkcióinak a gyakorlására. Alkotmányunkban még csak legcsekélyebb nyomma sincs, mintha őseink a régenst valaha is a koronázatlan király szűkebbre szabott jogkörével akarták volna felruházni. Hogy őseink helyes alkotmányjogi érzékkel csak a koronás királynak biztosították néhány nagyfontosságú jognak a gyakorlását, annak az volt az oka, hogy csak a hitlevelet kiadott és esküt tett koronás királyban látták biztosítékát az államhatalom alkotmányos gyakorlásának. Épen ezért lenne célszerű az 1920: I. tc. 18. §-ában megállapított kormányzói eskümintában a királyság államformájának megvédéséről is gondoskodni.

Amikor tehát a kormányzói méltóság beállítását óta 1920-tól fogva rendszeresen annak a nézetünknek adtunk kifejezést, hogy a kormányzó jogkörét a koronás királlyal kell egyezővé tenni, ezzel egy pillanatra sem kívántunk prejudikálni a királyi trón betöltésének. Bennünket, amikor történelmi alapon behatóan foglalkoztunk a magyar királyi méltósággal, alapos alkotmányjogi, jogtörténelmi és államelméleti megfontolások vezettek javaslataink megszerkesztésében. Az alkotmány- és hazaszeretet nemes eszménye egyaránt megkövetelik, hogy a királyság intézménye és a szent korona tanban nyilvánuló monarchikus gondolat el ne halványuljon, hanem minden körülmények közt hatni törekedjék. Alkotmányunk a nemzeti génusz legcsodálatosabb alkotása, amely — ha szellemét követjük — biztos alapja lehet feltámadásunknak és fennmaradásunknak.

Irodalom

Rövidítések: Bp. = Budapest. — J = Jogállam. — JK = Jogtudományi Közlöny. — Kl. = különnyomat. — KSz = Katolikus Szemle. — MJ = Miskolci Jogászetlet. — MJK = Miskolci Jogászetlet Könyvtára. — MJSz = Magyar Jogi Szemle. — MSz = Magyar Szemle. — SA. = Sonderabdruck.

Ajtay József, A kormányzói jogkör rendezése. (Magyarság 1937 január 12.)

A királykérdés. (A Székelység VI. évf., 1937, 2. sz. 1—6. l.)

A kormányzói jogkör rendezése. (Magyarság 1937 január 13.)

A kormányzói jogkör új szabályozása. *Tomcsányi Mór*, *Moór Gyula*, gróf *Zichy János* és *Ernszt Sándor* nyilatkozatai. (Nemzeti Ujság 1937 február 14.)

A kormányzó jogköre. (Magyarság 1935 november 27.)

A kormányzó jogkörének kiterjesztése. (Pesti Hírlap 1936 október 20.)

Albrecht Ferenc, A kormányzói jogkör kiterjesztése. (Az Ország Útja 1937. évf., 3. sz. 17—22. l.)

Angyal Pál, A kormányzói jogkör kiterjesztésének kérdése. (MJSz XVIII. évf., 1937, 3. sz. 112—116. l.) — Kl.-ban is. 7 l.

Antal István előadása a kormányzói jogkör kiterjesztéséről. (Új Magyarország 1937 április 24.)

A titkos választójog és az azzal összefüggő közjogi kérdések tárgyában a képviselőház elnöke által egybehívott és 1936. évi december hó 2., 3. és 4.-ikén tartott pártközi megbeszélések lefolyásáról szóló gyorsírói feljegyzések. Bp. [1936]. 68 l.

Barabási Kun József, A kormányzó promulgálási joga. (MJSz II. évf., 1921, 8. sz. 483—489. l.)

— — —, A nemzetgyűlés és az alkotmány. (MJSz III. évf., 1922, 1. sz. 61—62. l.)

— — —, Egy kis törvényt magyarázat. (MJSz II. évf., 1921, 9. sz. 582—583. l.)

Baranyay Jusztin, Csekey István hat pontja. (KSz LI. évf., 1937, 2. sz. 99—103. l.) — U. a. Nemzeti Ujság 1937 február 2.

- Bezerédj István*, Az alkotmányreformról. (Magyar Közigazgatás LV. évf., 1937, 15. sz.)
- Böllöny József*, A kormányzói jogkör kiterjesztésének kérdéséhez. Bp. 1936. 24 l.
- —, Királyi hatalom és kormányzói jogkör. Bp. 1933. 111 l.
- Buza László*, A kormányzói jogkör kiterjesztése. (J XXXVI. évf., 1937, 3—4. f. 109—115. l.)
- —, A kormányzó törvényhozási jogköre. (MJSz II. évf., 1921, 4. sz. 242—249. l.)
- Csekey István*, A kormányzó és jogköre. (MJSz I. évf., 1920, 5. sz. 257—265. l.)
- —, A kormányzói jogkör kiterjesztése. (Magyarság 1937 január 19.)
- —, A kormányzói jogkör kiterjesztése. (MSz XXIX. k., 1937, 1. sz. 5—16. l.)
- —, A kormányzó jogkörének kiterjesztése. (Új Nemzedék 1920 március 5.)
- —, A magyar trónöröklési jog. Bp. 1917. XVI, 564 l.
- —, Das Königreich ohne König. (Reichspost, Wien vom 25. Februar 1925.)
- —, Die Entwicklung des öffentlichen Rechts in Ungarn seit 1926. (SA. aus dem „Jahrbuch des öffentlichen Rechts“ Bd. XIX, S. 199—315.) Tübingen 1931. 116 S.
- —, Király és kormányzó. (Pesti Napló 1937 március 7.)
- —, Ungarns Staatsrecht nach dem Weltkrieg. (SA. aus dem „Jahrbuch des öffentlichen Rechts“ Bd. XIV, S. 409—483.) Tübingen 1926. 74 S.
- Csorba Ferenc*, A királyi kegyúri jog és a mai helyzet. Bp. 1929. 73 l.
- —, A királyi kegyuri jog igaz mivolta. Bp. 1930. 75 l.
- Die erweiterten Machtbefugnisse für Reichsverweser v. Horthy. (Neues Wiener Journal vom 2. Januar 1937.)
- Eckhardt Tibor* felszólalása az Egyesületközi Bizottságban a kormányzói jogkör reformjának ankétján a Csekey—Ottlik vita alapján. (Magyarság 1937 április 16, Pester Lloyd vom 16. April 1937, Morgenblatt.)
- Egyed István*, A király helyettesítése és a nádori intézmény felújítása. (J XX. évf., 1921, 8. f. 281—291. l.)
- —, A király törvényszentesítési joga. (KSz XXXV. évf., 4. sz. 233—239. l.)
- —, A kormányzói intézmény. (MSz XXX. k., 1937, 1. sz. 16—22. l.)
- —, A kormányzói jogkör rendezése. (Magyarság 1937 január 21.)
- —, Alkotmányjogi reformok. (MJSz XVIII. évf., 1937, 3. sz. 101—112. l.)
- —, Alkotmányreform? (Magyar Kultúra VIII. évf., 1921, 6. sz. 321—328. l.)
- —, Az országgyűlés elnapolása és feloszlata. (Ügyvédek Lapja 1921 február 15.)

- Egyed István*, Ideiglenes államfő. (J XIX. évf., 1920, 3. f. 96—102. l.)
- —, Mai közjogi berendezéseink. 2. kiad. Bp. 1926. 92 l.
- —, Nemzeti királyság. (J XX. évf., 1921, 2. f. 47—62. l.)
- Exner Kornél*, A nádorság beillesztése alkotmányosságunk keretébe. Pozsony, 1892.
- Ferdinandy Gyula*, Felségjogok. Közjogi problémák II. Bp. 1937. 32 l.
- Ferdinandy László*, A nádori méltóság betöltése és az ideiglenes alkotmány. (Magyar Kultúra XIII évf., 1926, 435—443. l.) — Kl.-ban is. 11 l.
- Fraknoi Vilmos*, A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig. Bp. 1895. 559 l.
- —, Oklevéltár a magyar királyi kegyuri jog történetéhez. Bp. 1899. XXIX, 366 l.
- Gábor Gyula*, A kormányzói méltóság a magyar alkotmányjogban. Bp. [1932]. 255 l. Ism. *Egyed István* (Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok I. évf., 1933, 4. sz. 541—548. l.). — *Degré Alajos* (MJSz XV. évf., 1934, 6. sz. 217—220. l.).
- —, A Kormányzó nevében. (JK LXV. évf., 1930, 15. sz. 138—139. l.)
- Husmann, Franz*, Die Königsfrage und das Reichsverwesertum in Ungarn. (Inaugural-Dissertation.) Hamburg 1933. 47 S.
- Huszár Ferenc*, A főkegyuri jog. (MJSz I. évf., 1920, 7. sz. 442—443. l.)
- Joó Gyula*, A kormányzói jogkör kiterjesztése. (Kecskeméti Lapok 1936 november 8.)
- —, A magyar törvény fogalma és jogi természete. Kecskemét, 1908 —10. 331 l.
- Juhász József*, Kormányzói jogkör és a kormányzóhelyettesi intézmény. (Országút II. évf., 1936, 2. sz. 3—6. l.)
- Kemenczy Gábor*, Vissza az ősi alkotmányhoz. Bp. 1936. 159 l.
- Kmety Károly*, Magyar közjog. 6. kiad. Bp. 1926. 488 l.
- —, Törvényt a nádori méltóságról! (JK LI. évf., 1916, 53. sz. 480. l.)
- Kováts Andor*, Házfelosztási jogot a kormányzónak! Kecskemét, 1920. 7 l.
- Krüger Aladár*, A régensség a magyar közjogban. Nagyvárad, 1905. 67 l.
- Kun Béla*, Nádori méltóság és felelős kormány. Bp. 1903.
- L'énigme hongroise: république ou royaume? (L'Europe Centrale XIIe année, Prague 1937, No 7, p. 100.)
- Márczali Henrik*, A kormányzóság intézménye s hatásköre. (JK LV. évf., 1920, 6. sz. 41—43. l.)
- Merkel Adolf*, A mai Magyarország államformájának kérdéséről. (JK LX. évf., 1925, 5. sz. 33—35. l.)
- Még egy válasz Csekey hat pontjára. (Nemzeti Ujság 1937 február 18.)
- Molnár Kálmán*, A főkegyúri jogról. (MJ VIII. évf., 1932, 1—2. sz. 1—8. l.) — Önállóan is: MJK 79. sz. Miskolc, 1932. 29 l.
- —, A jogfolytonosság helyreállításának jogelvi szükségessége és lehetősége. Pécs, 1930. 42 l.
- —, A jogfolytonosság követelményei és a kibontakozás útja. Eger, 1920. 32 l. — U. a. kivonatosan Összegyűjtött kisebb tanulmányai és cikkei. Pécs, 1932, I. k. 51—54. l.

- Molnár Kálmán*, A magyar jogszemlélet néhány alapvonása. Pécs, 1932. 87 l.
- —, Magyar közjog. 3. kiad. Pécs, 1929. 752 l.
  - —, Összegyűjtött kisebb tanulmányai és cikkei. Pécs, 1932. I. 286 l.
- IV. Károly visszatérési kísérletei. I. f. Kiadja a m. kir. miniszterium. Bp. [1921]. 224 l.
- Nemzetgyűlési Nyomtatványok. Irományok I. Bp. 1920. IX, 434 l.
- Nemzetgyűlési Nyomtatványok. Napló. I. Bp. 1920. VIII, 508 l.
- N[émethy] K[ároly]*, A kormányzói jogkör kiterjesztése. (Magyar Közigazgatás LI. évf., 1933, 28—29. sz.)
- Ottlik László*, A kormányzói intézmény reformja. (MSz XXIX. k. 1937, 3. sz. 212—222. l.)
- Polner Ödön*, A kormányzói jogkör kiterjesztésének a kérdése. (MJSz XVIII. évf., 1937, 3. sz. 96—101. l.)
- —, Az új idők közjogi követelményei és régi alkotmányunk. (MJSz I. évf., 1920, 2. sz. 65—71. l.)
  - —, Állami létünk és a nemzeti királyság. (Széphalom III. évf., Szeged, 1929, 1—2. sz. 3—11. l. és 3—4. sz. 73—79. l.) — Önállóan is: Széphalom-Könyvtár 13. sz. Szeged, 1929. 18 l.
  - —, Jelenlegi alkotmányos jogrendünk ideiglenességének kérdése. (J XXX. évf., 1931, 1—2. f. 79—89. l.)
  - —, Jogfolytonosság és ideiglenes alkotmány. (J XXX. évf., 1931, 3—4. f. 144—150. l.)
  - —, Régi közjogi intézményeink felélesztése. (A Jog II. évf., Szeged, 1935, 2—3. sz. 81—95. l.) — Kl.-ban is. 15 l.
- Pongrácz Kálmán*, A kormányzói jogkör kiterjesztése és a magyar közjog. (Magyar Kultúra XXIV. évf., 1937, 6. sz. 176—179. l.)
- Reiner János*, A kormányzói jogkör új szabályozása. (Nemzeti Ujság 1937 február 19.)
- —, A magyar király főkegyúri joga. (Nemzeti Ujság 1930 november 4.)
  - —, A nádori méltóság felújításának gondolata. (Magyar Kultúra XIII. évf., 1926, 225—228. l.)
  - —, Miben áll a főkegyúri jog? (Nemzeti Ujság 1931 április 22.)
- Szabó Mihály*, Mai jogunk szerint lehet-e örökbefogadás útján nemességet szerezni? (MJK új sorozat 9. sz.) Miskolc, 1935. 8 l.
- Szentirmay Imre*, A magyar király javadalomadómanózkodási joga. (MJSz III. évf., 1922, 10. sz. 586—598. l.)
- Szentirmay Ödön*, A törvényszentesítési joggal felhatalmazott magyar nádorkormányzó. (Pesti Napló 1930 február 14.)
- Vitéz *Ákosfalvi Szilágyi László*, Fejedelem, kormányzó, nádor. (A Vármegye XXXII. évf., 1937, 9—11. sz.)
- Szontagh Jenő*, A kormányzói jogkör. (Pesti Napló 1937 február 27.)
- Szontagh Vilmos*, Adalékok a magyar főkegyúri jog kérdéséhez és a jogfolytonosság problémájához. (MJ VII. évf., 1931, 3—5. sz. 40—45. l.)
- —, Önállóan is: MJK 72. sz. Miskolc, 1931. 23 l.

Szontagh Vilmos, A főkegyúri jog. (Pesti Napló 1931 április 2.)

- —, A főkegyúri jog és problémaköre. (MJ VII. évf., 1931, 9—10. sz. 62—67. l.) — Önállóan is: MJK 78. sz. Miskolc, 1931. 20 l.
- —, A főkegyúri jog forrása a nemzet. (Pesti Napló 1931 április 3.)
- —, A legitimizmus elméleti szempontból. (MJ X. évf., 1934, 1—2. sz. 7—15. l.) — Önállóan is: MJK 98. sz. Miskolc, 1933. 32 l.
- —, A szent korona tana és a kormányzói jogkör. (Miskolci Ev. Jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára 38. sz.) Miskolc, 1937. 31 l.
- —, Jogtudomány és jogpolitika közjogtudományunkban. Miskolc, 1932. 147 l.
- —, Közjogi problémáink szuverénitásunk szempontjából. Miskolc, 1930. 44 l.

Tasnádi Nagy András, Az alkotmányjogi probléma. (MJSz II. évf., 1921, 5. sz. 326—330. l.)

Tervezet a kormányzó jogkörére. Csekey István szegedi egyetemi tanár szenzációs cikke a Magyar Szemlében a kormányzói jogkör kiterjesztéséről. (Függetlenség 1937 január 1.)

Tihanyi Lajos, A királyi intézmény és alkotmányunk újabb alakulása. (MJSz VIII. k., 1927, 1. sz. 20—22. l.)

- —, A kormányzói jogkör kiterjesztése és a királykérdés. (MJSz XVIII. évf., 1937, 2. sz. 73—77. l.)
- —, Államformánk. (J XXI. évf., 1922, 1. sz. 4—8. l.)
- —, Történelmi alkotmányunk és az új Magyarország. (Budapesti Szemle CLXXIX. k., 1919, 203—208. l.)

Tomcsányi Móric, Az alkotmányreformról. (MJSz XVIII. évf., 1937, 3. sz. 89—96. l.)

- —, Magyarország közjoga. 2. kiad. Bp. 1932. 547 l.
- —, *Polner Ödön, Egyed István és Angyal Pál*, Tanulmányok a kormányzói jogkör kiterjesztéséről. Kl. a „Magyar Jogi Szemle“ 1937. évi márciusi számából. Bp. 1937. 31 l.

Tunyogi Szücs Kálmán, A nemzetgyűlés és az alkotmány. (MJSz II. évf., 1921, 10. sz. 651—653. l.)

Turi Béla, Alkotmányunk ideiglenessége az alkotmányosság helyreállításáig. (Keresztény Politika I. évf., 1923, 314—329. l.)

- —, Mai közjogi berendezkedéseink természete. Bp. 1928. 64 l.
- —, Provizórium. (Nemzeti Ujság 1923 június 8.)

Vezető politikusok nyilatkoznak a kormányzói jogkör kiterjesztéséről. (Magyarország 1935 november 28, 29 és 30.)

Véski Mátyás, A kegyelmezési jog és kötelesség. (JK LIX. évf., 1924, 17. sz. 130—132. l.)

Weis István, Az alkotmánybiztosítékok. (Magyar Közigazgatás LV. évf., 1937, 19. sz.)

Báró Wlassics Gyula, Az államtanács. (Pesti Hírlap 1919 november 15 és 16.)

Zsedényi Béla, A kormányzói jogkör kiterjesztése. (MJ XIII. évf., 1937, 3. sz. 81—101. l.) — Önállóan is: MJK új sorozat 21. sz. Miskolc, 1937. 29 l.

- —, Az alkotmányjogi reformok politikai problémái. (Miskolci Ev. Jogakadémia Tudományos Értekezésének Tára 22. sz.) Pécs, 1925. 53 l.
- —, Molnár Kálmán magyar közjoga. (MJ VII. évf., 1931, 1—2. sz. 1—9. l.) — Önállóan is: MJK 70. sz. Miskolc, 1931. 32 l.
- —, Üresedés és utódlás a kormányzói tisztségekben. (MJ XIII. évf., 1937, 4. sz. 133—143. l.) — Önállóan is: MJK új sorozat 23. sz. Miskolc, 1937. 13 l.
- —, Vacuum iuris. (MJ IV. évf., 1928, 3. sz. 37—41. és 4. sz. 49—53. l.) — Önállóan is: MJK 30. sz. Miskolc, 1928. 35 l.
- —, Vitás közjogi kérdések. (MJ VII. évf., 1931, 7—8. sz. 3—9. l.) — Önállóan is: MJK 76. sz. Miskolc, 1931. 24 l.

(Lezárva 1937 május 10-én.)

